Бухы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
[…]АДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

[…]21 оной […] гарана | № 243 (16466) | 1983 оной октябриин 22, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

Советскэ Союзай ажалшад! Ажалай бүтээсые улам дээшэлүүлэгты!

Манай Эхэ ороной экономическа ба өөрыгөө хамгаалха хүсые габшагай ажалаараа бэхижүүлхэ гээшэ ажалшан бүхэнэй патриотическа уялга мүн!

КПСС-эй ЦК-гай УРЯАНУУДҺАА

[…]ГУУ ОКТЯБРИИН *[…]үндэлэлдэ*

[…]СӨӨН УЛАМ ЭРШЭДЭНЭ

[…] социалис ул[…] дүүргэхын тү[…] социалис мү[…]удын үйлэдбэ[…] бүтээлгын нэ[…]ам эршэдэнэ. […] ойн бая[…]сэбтэ дааба[…]ар уридшалан […] эдэбхи үүс[…]эн хабсарал[…]ябрь һарын […]лжэ байһан, […]рафигые урид[…]нууд олон юм […] Т. П. Овчин[…] Давыдова гэг[…]шэдэй бригаданууд түрүүлнэ.

Табан жэлэй даабарие сүм бэелүүлхын түлөө мүрысөөн тус предприятида үргэлжэлһөөр. Тэрэнэй манлайда ажалай түрүүшүүл дабшана.

Агуухэ Октябриин революциин 66 жэлэй ойн баярай үдэр механическа цехэй токарь К. Б. Михайловада онсо ехэ удха шанартай. Юуб гэхэдэ, тэрэ үдэрһөө эхилжэ, 1985 оной тоосоогоор хүдэлхэ юм. Тиихэдэ энэ цехэй токарь Н. М. Стрекаловский мүнөө 1985 оной июль һарын тоосоогоор ажаллана. Тэрэ үшөө зургаа һара болоод, арбан нэгэдэхи табан жэлэйнгээ түсэбтэ даабарие сүм дүүргэхэ зорилготойгоор шармайн оролдоно.

Дээрэ дурсагдагша ажалай түрүүшүүл мэргэжэл шадабаряа нарижуулан дээшэлүүлжэ, ажалайнгаа сагые зүбөөр хэрэглэн, ашаг үрэ ехэтэй түрүү онол аргануудые нэбтэрүүлжэ, гүрэнэй даабарие холо үлүүлэн дүүргэнэ.

Т. МОСКВИТИНА.

[…]АЛТАЯА […]ДХАҺААР

[…]г 52-дохи от[…] байгша оной […] нэгэ һа[…]дүүргэхэ гэһэн […]а абаад, мүү […]дые туйлана. […]лмэри түргэ[…] шанартайгаар […] объектнүүдээ […]лалгада ту[…]ар горитойхон […] бэелүүлнэ. Жэ[…]ошо тус кол[…]ай 11 хүүр[…] тушаагаад […], Муякан гол[…] табиһан хүүр[…]эй комисси […]гэһэн байна.

[…]шэднай бай[…]шын үдэрһөө […]р ажаллажа, […] үлүүлдэг. Д. […] П. Н. Ар[…]бусалай брига[…] тоосооной гу[…]ээ, ажалай […]дые туйла[…] эрхим жэшээ […] хүүргэ ба[…] отрядай пар[…]иин секретарь […] хөөрэнэ.

[…] саана гээг[…]ябаһан энэ от[…]ара бүриингөө […] дүүргэдэг […] гэхэдэ, отря[…], партиина, […]комсомолой ор[…] ажалай журам […]бсэшэгүй шан[…]га тэмсэл ябуулна ха юм. Мүн тиихэдэ ойлгууламжын, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри һайнаар табигданхай. Үрэ дүнгынь гэхэдэ, ажалай, үйлэдбэриин, технологическа журам хараа байса һайжараа бшуу.

Барилгын участогууд материалаар хүсэд хангагдана. Ашаглалгада тушаагдаха гол шухала объектнүүд дээрэ һайн бэлэдхэлтэй, баян дүршэлтэй хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд хүдэлжэ байна. Оньһон техникые зүбөөр хэрэглэлгэ ехэл наринаар хинан шалгагладаг. Эдэ бүхы хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлһэнэйнгээ ашаар лэ хүүргэ баридаг 52-дохи отрядай коллектив БАМ-ай барилгашадай дунда дэлгэрһэн мүрысөөндэ эрхимлэнэ.

— Бидэ юһэн һарынгаа даабариһаа гадуур гурбан зуугаад мянган түхэригэй барилга хээд байнабди. Мүнөө хүдэлмэришэднай БАМ-ай 721-дэхи, 723-дахи километрнүүдтэ томо хүүргэнүүдые хабсаргажа эхилбэ. Тэдэниие болзорһоонь урид ашаглалгада тушаажа, Таксимо хүрэтэр ошохо түмэр замые барилгада ехэхэн хубитаяа оруулалсаха гэжэ шиилэнхэйбди, — гээд А. П. Морозов мэдүүлээ һэн.

Хүүргэ баригшад бүхы арга боломжонуудаа, дүй дүршэлөө элсүүлэн, урдаа табиһан зорилгоёо нэрэтэй солотойгоор бэелүүлхын тула шармайжа байнхай.

К. ЖАМЬЯНОВ,
манай корр.
Северобайкальск.

ҮЛҮҮЛЭН ТУШААНА

«Первомайский» совхозой һаалишад гүрэндэ һү тушааха жэлэйнгээ түсэбтэ даабарие һаяхана дүүргэбэ. Даабаряар 6250 центнер һү тушааха байгаа һаа, 6253 центнер гүрэндэ худалдаба.

Ажахы дотороо эрхимлэжэ ябаһан Леоновкын һү һаалиин фермын түрүү һаалишад Е. Д. Шелковникова, Е. П. Яковлева хоёр һү һааха жэлэйнгээ даабарие үнинэй үлүүлэн дүүргэнхэй. Мүн лэ энэ фермын һаалишад А. С. Абрамова, Н. К. Вторушина, Е. Н. Бутылина гэгшэд жэлэйнгээ уялгануудаа дүүргэхэ дүтэлэнхэй.

Совхозой түрүү һаалишад Агуухэ Октябриин социалис революциин 66 жэлэй ойн баярые ажалай бэлэгтэйгээр угтажа, байгша оной дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 700 центнер һү тушааха зорилготой шармайна.

Б. ЛАЙДАПОВ.
Хэжэнгын район.

Бэшүүрэй районой Охин-Булагай совхозой түрүү механизатор Дамба Иванович Цыбиков энэ жэлэй таряа хурялгада хабаадалсажа, 5000 центнер орооһо сохёо. Залуу коммунист таряа хуряалгын халуун хаһада ажалай үндэр бүтээсэ, оролдосото ажалай үльгэр жэшээ харуулдаг байгаа. Совхоз соогоо бэрхэ механизатор гэжэ суурхадаг Дамба Иванович ямаршье ажалһаа сухаридаггүй, бүхы хүндэ хүшэрнүүдые тэсэмгэйгээр дабажа гарадаг. Тиимэ һэн хадаа таряа хуряалгын эгээл бэрхэшээлтэй участогуудта түрүү комбайнер хүдэлжэ гараа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түрүү комбайнер Д. И. Цыбиков.
А. ШОЙЖОЛОВОЙ фото.

НОЯБРИИН ТҮСЭБӨӨР

Хүдэлмэриин шанарые эрид һайжаруулжа, үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлэн, түсэб болон абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар бэелүүлхэ хараа зорилготойгоор барилга-хабсаралгын 572-дохи поездын коллектив социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлнэ. Тус поездын хүдэлмэришэд Шэнэ-Уоян посёлогто байрын гэрнүүдые, столово, магазинуудые, промышленна объектнүүдые барижа, олонхиинь хараалагдаһан болзортоо ашаглалгада тушаадаг байна.

Барилгын материалнуудые үйлэдбэрилхэ томо комбинадые ашаглаха талаар эдэнэр ехэ хүдэлмэри хээ. Хюрөөдэгдэһэн хэрэгсэлнүүд, түмэр бетон зүйлнүүдые гаргаха цехүүд тэдэнэй оролдолгоор саг соогоо хүдэлгэгдэжэ, БАМ-ай барилгада хэрэгтэй материалнуудые гаргажа захаланхай.

Барилга-хабсаралгын 572-дохи поездын үнинэй хүдэлмэришэд А. Д. Валидуда, В. Д. Харьковский, Ю. Г. Галеев болон бусадай бригаданууд халаан бүриингөө даабарие 125—130 процент дүүргэжэ, ажалай үндэр бүтээсэ туйлана. Гүрэнэй түсэб дүүргэхэгүй ябадал, ажалай журам эбдэхэ ушар эндэ үзэгдэнэгүй.

«Нэгэн—бултанай түлөө, булта—нэгэнэй түлөө» гэһэн уряа доро хүдэлдэг тус коллектив байгша оной арбан һарын туршада 2 миллион 800 мянган түхэригэй барилга хэхэ даабаряа октябриин 7-до сүм дүүргээд, мүнөө ноябриин түсэбөөр барилга хэжэ байна.

В СТАРКОВ,
КПСС-эй Хойто-Байгалай горкомой инструктор.

КОМСОМОЛОЙ ОЙН УРДА ТЭЭ

Ленинскэ комсомолой байгуулагдаһаар 65 жэлэй ойн баярые хэдэн миллион совет залуушуул ажалай ехэ бэлэгтэйгээр угтажа байна. Ленинэй орденто локомотив-вагон заһабарилгын заводой вагон хабсаралгын цехэй комсомолшууд болон залуушуул энэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадана.

Ойн баярай үдэртэ зорюулжа, түсэбһөө гадуур нэгэ вагон заһабарилха гэжэ тоосоото-һунгалтын суглаан дээрээ залуу хабсаргагшад шиидээ һэн. Тэдэнэр хэлэһэн үгэдөө хүрэжэ, 1120 номерой вагониие сагһаа уридшалан заһабарилба.

Модошо дархан Ю. Волков, шэрдэгшэд Н. Агафонова, Н. Искалиева, цехэй мастернууд В. Чеусова, Т. Литвинцева, комсорг А. Шалахова гэгшэд эбтэй зэтэйгээр, бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлөө гэжэ тэмдэглэлтэй. В. И. Бугай гэгшын хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай бригада мүн лэ эрхимээр ажаллаа.

Комсомолшуудай зоригжоһон һайшаалтай хэрэгтэнь ажалай ветеранууд слесарь Н. А Зюзев, модошо дархашуул И. В. Филиппов, А. М. Овчинников гэгшэд туһа хүргэлсэһэн байна.

Г. ГРИГОРЬЕВ.

[…]эй обкомдо, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, облсовпрофто, ВЛКСМ-эй обкомдо

[…]83-1984 онуудай үбэлжэлгын үедэ республикын малшадай дунда […]алис мүрысөө дэлгэрүүлхэ талаар улаан булангуудай хүдэлмэриие һайнаар эмхидхэхэ харалга-конкурс тухай

[…] дунда нийтэ-политическэ хүдэлмэриие саа[…]аруулха, малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар […]эдэниие элсүүлэн хабаадуулха, социалис […]дхэлгэдэ, түсэбтэ даабаринууд болон со[…]нуудые амжалтатайгаар дүүргэлгэдэ ажал[…]үүдэй үүргэ дээшэлүүлхэ зорилготойгоор […]комой бюро, Буряадай АССР-эй Министрнүү[…] облпрофсовет, ВЛКСМ-эй обком ИИГЭЖЭ

[…]84 онуудай үбэлжэлгын үедэ республикын […] фермэнүүдэй улаан булангуудай хүдэлмэриие […]лхын тула харалга-конкурс үнгэргэхэ. […] конкурсын гуримые баталха.

[…]й фермэнүүдэй улаан булангуудые саг соо[…]ыень, шэмэглэн түхеэрхыень, малшадай дунда ябуулагдадаг нийтэ-политическэ хүдэлмэриие һайжаруулхыень КПСС-эй горкомуудые, райкомуудые, арадай депутадуудай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдые, РАПО-гой соведүүдые, колхоз, совхозуудай партийна, профсоюзай ба комсомолой организацинуудые уялгалха. Малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэхын, мал ажалай продукци ехээр үйлэдбэрилхын, шанарыень дээшэлүүлхын түлөө малшадай дунда социалис мүрысөөнэй ямараар дэлгэрүүлэгдэжэ байһыень улаан булангуудай хүдэлмэридэ үргэнөөр харуулха.

Энэ табан жэлэй түрүүшын жэлнүүдтэ хараалагдаһан даабаринуудта лутуу үгтэһэн мал ажалай продукциие хүсэлдүүлхын түлөө угтамжын түсэбүүдые абалгада ажалша коллективүүдэй үүргые дээшэлүүлхэ, фермэнүүдтэ, гүүртэнүүдтэ, отарануудта алмалта, арьбалалта хэхэ, тэжээл гамтайгаар гаргашалха, ажалай журамые бэхижүүлхэ хэмжээнүүдые абаха.

Мал ажалай фермэнүүдэй улаан булангуудай хүдэлмэриие һайнаар эмхидхэхыень, социалис мүрысөө дэлгэрүүлхыень, түсэбүүд болон уялгануудай дүүргэлтые үргэнөөр харуулхыень КПСС-эй горкомуудые, райкомуудые, республиканска газетэнүүдэй редакцинуудые, телевидени болон радио-дамжуулгын комитедые уялгалха. Түрүү коллективүүдэй ба малшадай хүдэлмэриин дүй дүршэлые согсолон дэлгэрүүлгэдэ, ажахые һайнаар эмхидхэлгэдэ, ажалай туйлалтануудта экономическа ба сэдьхэл бодолой удха шанарые харуулалгада, мүрысөөндэ илагшадые материальна ба моральна талаарнь урмашуулгын онол аргануудые, түхэл шэнжэнүүдые наринжуулан һайжаруулгада онсо анхарал хандуулха.

[…]АЛ АЖАЛАЙ ФЕРМЭНҮҮДЭЙ УЛААН БУЛАНГУУДАЙ ХАРАЛГА-КОНКУРСЫН ГУРИМ

[…]абаринуудаа, абаһан […]лгануудаа коллекти[…] амжалтатайгаар дүүргэ[…] жэлэй эхинһээ хойшо […]гэлтые харааада ёба[…] продукци үйлэдбэрил[…] худалдаха талаар […] урэ дүнгүүдые туйла[…]ай фермэнүүдэй улаан […] харалга-конкурсдо […]олохо.

[…]ай фермэнүүдэй улаан […] харуулан ойлгуулгын […] һайнаар түхеэрэгдэн[…] стенднүүдтэй: социалис […] мүрысөөнэй гури[…] малшадай хүдэлмэриин […]гралан, үдэр бүриин […], хүндэлэлэй самба[…] дүнгнүүдай стенднүүдтэй, КПСС-эй ЦК-гай майн, ноябриин (1982 он) ба июниин (1983 он) Пленумүүдэй материалнуудаар. Эдэ хоолой программые бэелүүлхэ талаар малшадай зорилгонуудаар плакадуудтай, мүн газетэнүүд болон журналнуудтай, нүүдэл библиотекэтэй байха ёһотой.

Лекторнууд, политин формматорнууд, агитаторнууд хараалһан түсэбүүдээр малшадай дунда нийтэ-политическэ, үзэл сурталай-хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулха, соёлой-ажаһуудалай, медицинын, худалдаа наймаанай хангалгые тодо һайнаар эмхидхэхэ ёһотой. Малай фермэнүүдэй коллективүүдтэ үзэл сурталай-политическэ хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлхын тула таһалгарһагүйгөөр хүдэлхэ, колхоз, совхозой нийтын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаадаха уялгатай. Ажалай болон үйлэдбэриин журамые хазагайруулһан ушар баримтанууд гаргагдаха ёһогүй.

Харалга-конкурсын дүнгүүд хоёр бүлэгөөр согсологдохо байна:

I бүлэг— һү һаалиин фермэнүүдэй улаан булангууд;

II бүлэг — гахайн комплекснүүдэй, гахайн фермэнүүдэй, шубуунай фабрикануудай, шахан таргалуулгын болон нарай малнуудые түлжүүлэн томо болголгын гүүртэнүүдэй улаан булангууд;

I бүлэгтэ харалга-конкурсдо илагшад шагнагдаха гэбэл:

—нэгэдэхи һууриин түлөө— КПСС-эй обкомой ба Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан тугаар, үнэтэ бэлэгээр, улаан булангые шэмэглэн түхеэрхэ зүйлнүүдээр;

—хоёрдохи һууриин түлөө — КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын улаан вымпелээр, үнэтэ бэлэгээр;

— гурбадахи һууриин түлөө— КПСС-эй обкомой ба Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Хүндэлэлэй грамотаар, үнэтэ бэлэгээр;

II бүлэгтэ харалга-конкурсдо илагшад шагнагдаха гэбэл:

—нэгэдэхи һууриин түлөө — КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын вымпелээр, үнэтэ бэлэгээр;

— хоёрдохи һууриин түлөө — КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын вымпелээр, үнэтэ бэлэгээр;

— гурбадахи һууриин түлөө— КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Хүндэлэлэй грамотаар, үнэтэ бэлэгээр.

Харалга-конкурсдо илагшадта барюулагдаха урмашуулгын шагналнуудые хараалха гэбэл: КПСС-эй обкомой, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, облпрофсоведэй Хүндэлэлэй грамотанууд, Хүдөө ажахын министерствын, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обкомой дипломууд бии болгогдохо.

ТАСС

ШЭНЭ ҺОНИН

ҮЕ САГААР ШАЛГАГДАНХАЙ

СЭВ-эй СЕССИИН XXXVII ЗАСЕДАНИИН ДҮНГҮҮД

Экономическа харилсан туһалалсалгын Соведэй гэшүүн аха дүү гүрэнүүд һайн ёһо заншалтай юм. СЭВ-эй жэл бүриин сессиин заседани дээрэ харилсаа холбооной дүнгүүд дэлгэрэнгыгээр шэнжэлэгдэдэг, социалис хани нэгэдэлые гүнзэгырүүлхэ гол шэглэлнүүд тодорхойлогдодог, ажахыгаа зохилдуулан эмхидхэлгын арга замууд элирүүлэгдэдэг байна. Хани барисаанай, үгээ ойлголсолгын оршон байдалда СЭВ-эй дээдын зурганай заседани боложо, хүгжэлтынгөө хараа түсэбүүдые тодорхойлдог.

Түүхэдэ түрүүлэн Соведэй ажал ябуулгада шэнэ түхэлэй уласхоорондын харилсаан нэбтэрүүлэн бэелүүлэгдэһэн байгаа.

СЭВ-эй XXXVII заседани ГДР-эй ниислэл—Берлин хотодо болобо. Манай гүрэнүүдэй нэгэдэлые, жагсаалые саашадань бэхижүүлгын ашатай туһатай байлга эндэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Социалис хани нэгэдэлтэ оронуудай экономикын ашаг үрын дээшэлһэнһээ, арадуудай һуудал байдалай улам һайжарһанһаа уламжалан, правительствануудай толгойлогшонорой зүбшэн хэлсэхэ асуудалнууд угаа олон байдаг гээшэ. Энэнь түлишэ, түүхэй эд болон материалнуудые гамтай һайнаар гаргашалгын харгы замуудые бэдэрэлгэ болоно. Элшэ хүсэ алмадаг оньһото техникэ бүтээлгэ, түрүү һайн технологи зохёолго шухала удха шанартай байна.

Агропромышленна комплекс, арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгэ гэхэ мэтын хамилсаанай шухалын шухала һалбаринуудта онсо анхарал хандуулагдаа. СЭВ-эй гэшүүн-оронууд эдэ асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулдаг юм. Эдэ асуудалнуудаар бэелүүлэгдэжэ байһан комплексно хэмжээ ябуулганууд хүдөө ажахын ба эдеэ хоолой промышленностиин талаар табан жэлэй урда тээ абтаһан удаан болзорой үргэн ехэ программые нэмээнэ.

Холбоо барисаанайнгаа ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ анхаралаа ехээр хандуулна, Энэ хадаа эдлэл хэрэгсэлнүүдэй шанарыень дээшэлүүлхэ арга олгоно.

Манай гүрэнүүдэй зохёон байгуулхы зорилгонуудаа амжалтатайгаар шиидхэдэг байһыень СЭВ-эй сесси үшөө дахин харуулба. Саг зуура тохёолдоһон бэрхэшээл түбэгүүдые амжалтатайгаар гаталан дабана. Бодото социализмын хүсэн эндэһээл ха юм даа.

Энэнь буржуазна номнолшодые айлган һүрдөөнэ. Тиигэжэ тэдэнэр худал хуурмагаар хардаха, гүрдэхэ баатай болоно.

Теэд бодото байдал үйлэ хэрэгүүдые эгээл үнэн зүбөөр харуулдаг гэжэ тэдэнэр мартаха ёһогүй. Жэшээнь, байгша оной түрүүшын хахадта Советскэ Союзда промышленна продукци үйлэдбэрилгэ 4,1 процентээр дээшэлээ, харин гол фонднуудые ашаглалга үнгэрһэн жэлэй түрүүшын хахадайхиһаа 9 процентээр ехэ болоо. Ороной арадай ажахы тогтууритай һайнаар хүгжэнэ. Нийтын үйлэдбэриин ашаг үрэ урган дээшэлнэ. Социалис хани нэгэдэлтэ бусад оронуудай экономико иимээр хүгжэнэ.

Түсэбэй үндэһөөр арадай ажахые эрхилэлгын асари ехэ арга боломжонуудтай байһыень СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай харилсаанай дүй дүршэл элирхэйлэн харуулна. Иимэ ажал үе сагаар шалгагданхай. СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай харилсаа холбоогоо улам үргэдхэн бэхижүүлжэ, социально-экономическа хүгжэлтын замаар бата найдамтайгаар дабшажа ябаһыень Берлиндэ болоһон сесси баталба.

(ТАСС).

БЕРЛИНДЭ ЗАСЕДАНИ НЭЭГДЭБЭ

БЕРЛИН. (ТАСС). Варшавска Договорто ородог гүрэнүүдэй оборонын министрнүүдэй комитедэй ээлжээтэ бэшэ заседани октябриин 20-до эндэ нээгдэбэ.

ГДР-эй национальна оборонын министр армиин генерал Г. Гофманой түрүүлэлгэ доро заседани болоно.

НРБ-гэй арадай оборонын министр, армиин генерал Д. Джуров, ВНР-эй оборонын министр, армиин генерал Л. Цинеге, ПНР-эй национальна оборонын министрэй орлогшо, брониин генерал Ф. Сивицкий, СРР-эй национальна оборонын министр, генерал-полковник К. Олтяну, СССР-эй оборонын министр, Советскэ Союзай Маршал Д. Ф. Устинов, ЧССР-эй национальна оборонын министр, армиин генерал М. Дзур тэрэндэ хабаадана.

Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Нэгэдэмэл Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ахамад командалагша, Советскэ Союзай Маршал В. Г. Куликов, Варшавска Договорто хабаададаг гүрэнүүдэй Нэгэдэмэл Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй штабай начальник армиин генерал А. И. Грибков мүн лэ заседанида хабаадалсана.

„ВЕРТИКАЛЬ-11"

ТАСС-ай МЭДЭЭСЭЛ

Замбуулинай дайдые шэнжэлхэ, тэрэниие амгалан байдалда хэрэглэхэ талаар социалис оронуудай харилсаанай программатай зохилдуулагдажа, «Вертикаль-11» гэжэ геофизическэ ракетэ 1983 оной октябриин 20-до Москвагай сагаар 7 час 25 минутада Советскэ Союзай Европодохи хубиин газар дээрэһээ 500-гаад километртэ гаргагдаа.

Наранай туяаралгые үргэлжэ дээрэнь шэнжэлхын тулада «Вертикаль-11» гэжэ геофизическэ ракетэ ниидхүүлэгдэһэн байна.

ПНР-эй, СССР-эй ба ЧССР-эй мэргэжэлтэд научна аппаратурые ниидэлгэдэ бэлдэбэ.

Хамтын туршалгада хабаадаһан оронуудай научна эмхинүүд абтаһан мэдээсэлнүүдые шалгажа эхилээ.

«ПРОГРЕСС-18» НИИДХҮҮЛЭГДЭБЭ

ТАСС-ай МЭДЭЭСЭЛ

«Салют-7» гэжэ замбуулинай научна станциин ниидэлгые саашадань хангалгын программатай зохилдуулжа, «Прогресс-18» гэжэ автомат ашаанай онгосо 1983 оной октябриин 20-до Москвагай сагаар 12 час 59 минутада Советскэ Союзһаа ниидхүүлэгдэбэ.

Хэрэглэгдэдэг материалнуудые, элдэб ашаа замбуулинай станцида абаашаха гээшэ онгосые ниидхүүлгын гол зорилго болоно.

Телеметрическэ баримта мэдээнүүдэй ёһоор, автомат ашаанай онгосын бүхы түхеэрэлгэнүүд һайнаар хүдэлнэ.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ

У К А З

ЭД ХЭРЭГЛЭМЖЫН КООПЕРАЦИИН ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДТЭ «РСФСР-эй ХУДАЛДАА НАЙМААНАЙ ГАБЬЯАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭ» ГЭҺЭН ХҮНДЭТЭ НЭРЭ ЗЭРГЭ ОЛГОХО ТУХАЙ

Совет худалдаа наймаанай талаар габьяатай байһанайнь түлөө **«РСФСР-эй худалдаа наймаанай габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо:

Буряадай АССР-һээ

Стельмашенко Михаил Панфиловичта—Баргажанай райпогой правлениин түрүүлэгшэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Түрүүлэгшэ М. ЯСНОВ.
РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй
Секретарь Х. НЕШКОВ.

Москва, 1983 оной октябриин 20.

НИИТЭ НЭГЭН ПОЛИТ-ҮДЭР

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. В. Андроповой хэһэн Мэдүүлгые олоной дунда нэбтэрүүлгэдэ, США-гай гадаадын политикын ээрхэг түримхэй байлгые элишэлэлгэдэ, мүн байгша оной 9 һарын турша соо промышленностиин ба хүдөө ажахын предприятинуудай хүдэлмэриин дүнгүүдтэ зорюулагдаһан ээлжээтэ нийтэ нэгэн полит-үдэр октябриин 20-до республика доторнай үнгэргэгдэбэ.

Партийна харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд, министерствэнүүд болон албан зургаануудай, управлениинүүдэй промышленна предприятинуудай, колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд ажалшадай урда элидхэл, хөөрэлдөө хэһэн байна.

БУЛТАДАА ОРОЛДОХОДО БҮТЭМЖЭТЭЙ

Хамтын хүсөөр туйлагдаhан амжалта хэзээдэшье хүн бүхэнэй урма зориг бадаруулжа, шэнэ илалтада зоригжуулдаг гээшэ. Үнгэрhэн үбэлжэлгын дүнгөөр Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ шалгаржа, шангай hуури эзэлhэн амжалтадамнай гансашье колхозой гэшүүдэй бэшэ, мүн пенсионернүүдэй, hургуулиин hурагшад болон багшанарай, арадай депутадуудай Хушуун-Үзүүрэй сомоной Соведэй харьяата эмхи зургаануудай бүхы коллективүүдэй оруулhан хубита нилээд ехэ байха. Юуб гэхэдэ, үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ, ургаса хуряаха хүдэлмэримнай эдэнэй саг үргэлжын хабаадалгатайгаар үнгэргэгдөө.

Энээнэй ашаар бидэ үбэлжэлгэеэ гэмгүй hайнаар үнгэргэжэ, hүрэг малаа гарза хоролтогүй ондо оруулаа гээшэбди.

Тодорхойлбол, байгша ондо гүрэндэ зургаан мянган центнер hү тушааха түсэбөө дүрбэн hараар уридшалан дүүргээбди.

Үнеэдэймнай hү шэмэ нёдондонойхиhоо нилээд дээшэлүүлэгдэнхэй гэхэ гү, али дунда зэргээр тус бүриин 568 килограммаар нэмэгдэhэн байна. Байгша ондо туйлагдаhан дүнгүүдээ 1982 онойхитой сасуулбал, мянга гаран центнер мяхан үйлэдбэрилэгдэжэ, тугал, хурьган олоор абтажа түлжүүлэгдээ. Хэрбээ 1981—1982 онуудай үбэлжэлгын үедэ тугал, бяруунуудай, мүн шахамал үхэрнүүдэй шэгнүүр 542 центнерээр нэмээгдэhэн байбал, үнгэрhэн үбэлжэлгэдэ 786 центнертэ хүргэгдэhэн байна. Мүн хонидойшье шэгнүүр горитойгоор дээшэлүүлэгдээ гэхэ гү, али 830 центнер болоhон байха юм.

Малайнгаа үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэжэ, продукци ехээр үйлэдбэрилжэ бэлэдхэхэ талаар туйлагдаhан амжалтамнай тэжээлээ шанаржуулжа, гамтайгаар гаргашалжа шадаhанhаамнай эхитэй. Ниитын адууhа малай үбэлжэлгын үедэ hаалишад, үхэр адуулагшад, хонишод болон тэжээлэй цехэй хүдэлмэрилэгшэд ажалаа hайнаар эмхидхэжэ ябуулhан, журамаа эрид hайжаруулhан байха юм.

Нёдондо КПСС-эй ЦК-гай ноябриин Пленумэй hүүлээр үйлэдбэриимнай участок, подразделени бүхэнэй коллективүүдтэ хамтын суглаанууд үнгэргэгдэжэ, ажалай журам бэхижүүлхэ шухала асуудал үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдээ hэн. Журамаа алдагшадтай эрид тэмсэхээр ажалаа ябуулжа эхилhэнhээнь хойшо колхозой үйлэдбэридэхи ажалай бүтээсэ хараа байса дээшэлжэ захалаа бэлэй. Илангаяа hаалиин фермэнүүдтэ, хонидой отарануудта даалгагдаhан хүдэлмэридөө хайша хэрэгээр хандадаг зарим hаалишад, хонишод суглаан дээрэ шүүмжэлэгдэжэ, алдуу эндүүгээ ойлгожо, заhаржа эхилээ гээшэ.

Журамай hайжаржа, харюусалгын дээшэлхэдэ ажалай бүтээсэ эрид дээшэлжэ, продукци горитойхоноор үйлэдбэрилэгдэдэг болоо. Жэшээлхэдэ, үнгэрhэн жэлэй hүүлшын дүрбэн hарын туршада hаалишаднай бүхы жэлэй хугасаада hаадаг hүнэйнгээ хахадыень үйлэдбэрилhэн байна. Энэ илалтань мүнөөшье батадхагдаhаар. Тодорхойлбол, үнгэрэгшэ жэлдэ колхозоймнай hаалишад үнеэн бүхэнhөө дунда зэргээр 1564 килограмм hү абаhан hаа, байгша оной үнгэрhэн найман hарын туршада эды шэнээн hү үйлэдбэрилжэ шадаа юм. Игээд байхадаа мүнөө hаалишаднай энэ жэлдэ үнеэн бүриhөө дунда зэргээр 2100 килограмм hү жэгдэ hаадаг болохонь гээшэ. Энэ ехэхэн амжалта. Хэрбээ энэл хэбээрээ урагшаа дабшабал, ойрын жэлнүүдтэ хоёр-гурбан мянганай «дабаае» ядамаггүй дабажа гараха дүүрэн аргатай болохобди.

Энэ жэлдэ ногооной ургаса хаа-хаанагүй баян байжа, үбhэ тэжээл нёдондонойхиhоо горитойхоноор бэлэдхэгдээ. Тодорхойлбол, колхознай мүнөө бүхыдөө 21 мянган центнер үбhэ, 700 шахуу тонно ногооной витаминтай гурил, 10 мянга гаран центнер зеленко бэлэдхэжэ, 7 мянган тонно сенаж, силос даража абанхай. Хэрбээ нёдондо адууhа малнай үбhэ тэжээлээр оройдоол 18 процент хангагдаhан байбал, байгша ондо лаб 60 процент хангагдахаар багсаагдана.

Туйлаhан амжалтануудаа улам арьбадхахын тула колхозоймнай гэшүүд мүнөө мал ажалай продукци ехээр үйлэдбэрилхэ нөөсэ арга боломжонуудые элирүүлжэ, ажалайнгаа журам улам бэхижүүлхэ, ажалай эмхидхэлгые hайжаруулха, мүн социалис мүрысөөнэй гуримые нарижуулан hайжаруулха хэмжээнүүдые хараалан бэелүүлнэ. Колхозой партийна организаци, профсоюзай комитет болон комсомолой организаци залуушуулые дүрбэн тэгшээр hурган хүмүүжүүлхэ талаар горитойхон ажал ябуулна.

Намартаа үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэримнай хэзээ хэзээнэйхиhээ эмхитэйгээр үнгэргэгдөө. Колхозоймнай правлени оньhожоруулагдамал, мүн морин косилкатай гар хажууршадай арбаад звено, бригадануудые эмхидхээд, хэрэгтэй машина, техникээр, зэр зэмсэгүүдээр гүйсэд хангаhан байна. Түрүүшын үдэрнүүдтэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэримнай яhала эмхитэйгээр, бүтээсэтэйгээр ябажа байhан аад, хура бороогой таhалгаряагүй орохоо унжагайржа захалаа юм. Эгээл эндэ ногоонойнгоо баян ургасые бүхыдэнь суглуулжа бирахагүй байhанаа саг дарыдань ойлгоод, харьяата нютагуудайнгаа бүхы хүн зондо хамhалсахыень гүйгаа бэлэйбди. Эндэ манай арадай депутадуудай Хушуун-Үзүүрэй сомоной Совет ехэхэн эдэбхи үүсхэл гаргажа, олоной хүсые онобшотой hайнаар элсүүлжэ шадаа. Үбhэ тэжээл бэлэдхэлгын шиидхэхы үдэрнүүдтэ үбhэшэдэймнай звено, бригадануудта, пенсионернүүд, гэрэй эзэн эхэнэрнүүд, hургуулиин hурагшад, студентнүүд горитойхон туhаламжа үзүүлээ бэлэй. Иигэжэ ехэ тэжээл саг болзортоо hайн шанартайгаар бэлэдхэгдэжэ hүрилэгдөө.

Эдэ үдэрнүүдтэ ажахыдамнай малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдана. Үхэрнүүдэй гүүртэнүүдтэ, хонишодой отарануудта, hаалиин фермэнүүдтэ заhабарилгын, модошо дархашуулай, барилгын хэдэн бригаданууд ажаллана. hаалиин фермэнүүдтэхи тэжээлэй цехүүд hаадгүй хүдэлгэгдэхэhөө гадна поли дээрэхи hолоомон, зеленко суглуулагдажа, түлэг дундаа зөөгдэнэ.

Манай колхоздо даалгагдаhан ажалдаа эрхим амжалта туйлагшад захаhаа олон. Жэшээлбэл, хонишод-зуутад Дамбии Иванов, Баир Эрдынеев, Петр Цыбенов, hаалишад Анна Андреева, Нина Кушнарева, Татьяна Шурыгина, Анна Васильева, Сысой Рымарев, үхэршэд Иван Иванов, Филипп Андреев гэгшэд социалис мүрысөөнэй hара, квартал бүхэнэй дүнгөөр заабол эрхимлэжэ, шангай hуури эзэлдэг юм.

Энэ жэлдэ колхозоймнай хонишод бүхыдөө 12 мянган хурьга абажа түлжүүлээ гэхэ гү, али 100 эхэ хонин бүриhөө 89 хурьган тэнжээгдээ. Тиихэдэ 400 гаран тугал абтажа түлжүүлэгдэнэ. Эхэ мал бүхэнhөө олон тугал, хурьга, унага абахын тула бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулагдана. Хонишоднай эхэ хонидоо искусственна аргаар үрэжүүлхэ хүдэлмэреэ эмхитэйгээр ябуулжа дүүргэнхэй. Колхоздомнай томодхогдоhон үрэжүүлгын хэдэн пункт эмхидхэгдэhэн юм. Техник-үрэжүүлэгшээр зоотехник, ветеринарна фельдшер мэргэжэлтэй хүнүүд, ахалагша хонишод ажаллажа гараа.

Энэ жэлдэ ажахымнай үхэршэд шахамалнуудаа тус бүриин 360 килограмм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушааха уялга абаhан юм. Тиихэдэ хонин бүхэнөө 38 килограмм шэгнүүртэйгээр худалдаха зорилго хараалагдаа hэн. Нажартаа Намаг-Толгойдо 2000 хурьган суглуулагдажа, hургуулиин hурагшадай хүсөөр харууhалагдажа шахагдаа. Эдэ хурьгаднай тус бүреэ 28 килограмм шэгнүүртэйгээр мяханай комбинадта эльгээгдээ.

Манай ажахын үйлэдбэриин участок, подразделени бүхэндэ социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэнхэй. Жэшээлбэл, мүнөө хонишоднай, hаалишаднай өөhэд хоорондоо мүрысэн ажаллана. hаалишадай хэhэн ажалай дүнгүүд hара, квартал бүхэндэ, мүн жэлэй эсэстэ согсологдоно. Тиихэдэ хонишодой дунда дэлгэрүүлэгдэhэн социалис мүрысөөн харюусалгата хаhын түгэсхэлдэ согсологдодог. Социалис мүрысөөнэй гуримай ёhоор 100 эхэ хонин бүриhөө 85—90 хурьга түлжүүлhэн бригадада дамжуулгын улаан вымпел 100 түхэриг мүнгэн шантайгаар барюулагдана. Хэрбээ 100 эхэ хонин бүриhөө 91—95 хурьга ababал, Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэжэ, 150 түхэригөөр урмашуулагдана. Харин 100 эхэ хонин бүхэнhөө 96—100 хурьга абажа түлжүүлhэн бригадын коллективэй хүндэлэлдэ ажалай Алдар солын туг үргэгдэжэ, 200 түхэригэй мүнгэн шан барюулагдана. 100 эхэ хонин бүриhөө 101—105 хурьга абаhан хонишод чемпионой нэрэ солодо хүртэжэ, Хүндэлэлэй грамотаар, 350 түхэригэй мүнгэн шангаар урмашуулагдана. Мүн түлгэнүүдые, зуhаг эрьенүүдые хар[…] hүрэгөө бүрин бүт[…] за хоролтогүй онд[…] нооhо ехээр хайш[…] шаабал, мүнгэн ша[…] гуримтай.

Малай үбэлжэлгы[…] нүүдые, hаалишад[…] хонишодые соёло[…] лай, мүн медицин[…] даа наймаанай та[…] ха хүдэлмэриин тус[…] зохёогдодог. Малш[…] плексноор хангаха […] уридшалан абтана. […] най хоёр автолав[…] клуб малшадые х[…] нөө Харгааhатын, […] шуун-Үзүүрэй, Кал[…] дөөгэй клубууд үбэ[…] хүдэлмэридэ сум[…] хэй. Тусхай графи[…] малай гүүртэ, хони[…] нуудта ошожо, т[…] лагшадай хэрэглэм[…] комплексно агитбри[…] хэгдэнхэй.

Мүнөө бидэнэй ур[…] дэлмэри хараалагд[…] Тиин энэ зорилгоё[…] лүүлжэ, хүдөө ажа[…] лэдбэриис мүнөөнэй[…] хүргэhэнэй ашаар […] лой шухала продукци[…] бэгээр абажа, гүрэ[…] дахын тула бухы […] баряа, хүсэл эрмэл[…] сүүлхэ болонобди.

Н. ЦЫРЕН[…],
колхозой пр[…]

Н. РО[…],
партийна орг[…]

ҮБЭЛДӨӨШЬЕ hҮН ЭЛБЭГЖЭДЭГ

hүүлэй жэлнүүдтэ ажахынууд хоорондын хамжаанай үндэhэ hуури дээрэ үйлэдбэреэ мэргэжүүлхэ талаар колхоздомнай горитойхон хүдэлмэри ябуулагдана. Тусхайлбал, ажахымнай hаалиин малай hүрэг шэнэлхэ эмэ тугалнуудаа «Коммунизм» колхоздо, томо болгогдожо түлжүүлэгдээд, үүсэлэгдэхээр эльгээгдэхэ эрэ тугалнуудаа «Искра» колхоздо тушаадаг болоhоор hү үйлэдбэрилдэг хоёр фермын коллективэй ажал хэрэгүүдтэ онсо анхарал хандуулдаг болонхой. Мүнөө ажахымнай Дээдэ, Доодо-Калиновкын hаалиин фермэнүүдтэ ажалладаг hаалишад, мал адуулагшад хоорондоо мүрысэн хүдэлмэрилхэдөө, гол түлэб үбэлжэлгэдөө хэр зэргэ бэлдэжэ байhанаа шалгалсана.

Эдэ үдэрнүүдтэ манай Доодо-Калиновкын оньhожоруулагдамал hаалиин фермын коллектив үнгэрhэн үбэлжэлгын үедэ туйлагдаhан амжалтануудhаа тодорхой тобшолол хэнэ. Ушарынь хадаа, ажахымнай hаалишад, хонишод үхэршэд болон адуушад үнгэрhэн үбэлжэлгын үедэ адууhа малаа гарза хоролтогүйгөөр ондо оруулжа, ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлжэ шадаhандаа КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй, ВЦСПС-эй ба ВЛКСМ-эй ЦК-гай Хүндэлэлэй грамотаар, мүнгэн шангаар урмашуулагдаа hэм шуу. Энэ ехэхэн илалта гээшэ. Иимэ амжалта туйлахын тула манай фермын hаалишад ехэхэн бэлэдхэл хэhэн байха. Нэн түрүүлэн малайнгаа байра дулаалжа, тэжээлэйнгээ цех түгэс түхеэрэлсээ hэн.

Үбэлжэлгын үедэ үнеэдэй hү шэмые эрид дээшэлүүлхэ гээшэ hаалиин фермын коллективэй гол зорилго мүн. Сагаан эдеэ ехээр үйлэдбэрилхын тула түрүүлэн малайнгаа бүхы зүйлэй тэжээлые шанаржуулан буйлуулхые оролдонобди. Тэжээлээ шанаржуулаад үнеэдтэ эдюулхэдэ, гаргашынь ашаг урэ эрид дээшэлдэг байха юм. Тэрэшэлэн тэжээлэй шэмэтэ бодосууд элбэгжэжэ, малай тэжээл горитойхоноор алмагдана.

Нёдондо намартаа бидэ абаhаар үнеэдэйнгээ, тугалнуудайнгаа байра заhабарилжа бэлэн болгоод, тэжээлэйнгээ цехэй бүхы түхеэрэлгэнүүдыень шалгаабди. Энэ цех бэлэн болгоходоо түрүүлэн галай аюулгүйе hэргылхэ хүдэлмэри ябуулагдаа hэн. Цех соохи томо котелнуудаа тойруулан сэбэрлээд, үрхэ, үүдыень заhабарилаа hэмди. Энээнэй hүүлээр фермынгээ коллективэй суглаан дээрэ тэжээлэй цехтэ ажаллаха хүнүүдэй хэхэ хүдэлмэри, дүүргэхэ уялгань сэхэ даалгагдажа, малай тэжээл таhалгаряагүй бэлдэхэ тусхай график зохёогдожо баталагдаа hэн.

Малай үбэлжэлгын эхилхэдэ гэхэ гү, али намартаа бэлшээриин ногооной хагдархада, үнеэдэйнгээ hү шэмые доошолуулхагүйн тула тэжээлэйнгээ цех хожомдуулангүй хүдэлгэжэ, малдаа шанаржуулагдаhан тэжээл үгэжэ захалнаабди. Намартаа ургаса хуряалгын эхеэр үнеэдтэ эдюулхэ тэжээл элбэг байдаг гээшэ. Бидэ куузику, турнепс, харгаахын малтагдажа захалхада малдаа талха тарянайнь зүйлтэй холижо үгэнэбди. Удаань газаа хүйтэржэ захалха үеэр хэршэгдэhэн hолоомонтой талха тарянай зүйл холилсоод, халуун уурада дэбтээн шанаржуулаад, үнеэдтэ эдюулнэбди. Иимэ тэжээлдэ микро-макро-нэмэлтэнүүд холигдоно.

Үхэр адуулагшад, мүн hаалишад үнеэдээ hү шэмынь зэргээр хооллуулдаг заншалтай. Тиихэдэ hаагдаhан hүнэйнь зэргээр нэмэжэ үгтэhэн талха тарянайнь зүйлөөр hаалишад өөhэдөө бурдууг хэжэ малда уулгадаг байна.

Үбэлжэлгын үедэ тэжээлэй дуталдахагүйн тула илангаяа hолоомоёо, үбhэ, зелёнкоёо намартаа ехээр зөөжэ асараад hүрилдэг гуримтайбди. Манай фермэдэ мүнөө 220 гаран үнеэн харууhалагдана. Бүхыдөө 12 hаалишан эндэ ажалладаг. Тиихэдэ hэлгэхэ халаанай нэгэ hаалишантайбди. Фермын коллективэй hааhан hү Полина Васильева тушаажа абана. Тоо бүридхэгшэмнай hаагдаhан hүеэ тоhоной заводто эльгээхэhээ урид лабораторидоо шанарыень тодорхойлдог юм. Тиихэдэ продукциин шанар эрид hайжаруулха тэмсэлэй үргэнөөр ябуулагдахаhаа хойшо hаалишан бүхэнэй hааhан hүн тус бүреэ шалгагдадаг болоо. Эдэ бүгэдын ашаар продукцимнай шанар эрид дээшэлүүлэгдэжэ, эрхим сортын hүн тоhоной заводто ехээр тушаагдахадаа, нэмэлтэ түлбэридэ хүртэнэ.

Манай фермэдэ техник-үрэжүүлэгшээр Зинаида Ковалева ажаллана. hаалишадай асарhан ототой үнеэдые искусственна аргаар үрэжүүлхэhээ гадна, фермын малай үүлтэр hайжаруулха хүдэлмэрие бүхыдэнь хүтэлбэрилдэг заншалтай. Тиихэдэ фермэ доторoo үнеэн бүхэнэй хэзээ шэргээгдэхэ байhые, мүн туналлахаар дүтэлhэн, хэнэй ямар үнеэ түрэлгын байрада оруулха тушаа график уридшалан зохёодог байна.

Үбэлжэлгээ эмхитэй hайнаар үнгэргэhэнэй удаа, зунай хаhада бэлдэжэ захалаабди. Бэлшээриин үедэ гаргаша багатайгаар ехэ продукци hайн шанартайгаар үйлэдбэрилхын тула Хориин районой малшадай уряае дэмжэжэ, дээшэлүүлэгдэhэн социалис уялгануудые абаhан байхабди. Тодорхойлбол, зунай hаранuудта үнеэн бүриhөө 1100 килограмм hүн hаагдахаар хараалагдаа hэн. Зорилгоёо бэелүүлхын тула нажартаа малдаа талха тарянай зүйлөөр бурдууг бэлдэжэ уулгадаг hэмди. Мүн ногоон конвейер сабшагдажа эдюулэгдэдэг байгаа. Эдэ бүгэдын ашаар абаhан уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргээбди.

Тиихэдэ колхозоймнай hаалишад тоhоной заводто hү тушаахаар хараалагдаhан энэ жэлэйнгээ түсэбые сентябриин эхеэр дүүргээ бэлэй. Байгша оной эхинhээ хойшо бэлэдхэлэй пунктда 6400 центнер hүн эльгээгдэжэ, даабаримнай 400 центнерээр үлүүлэгдээ hэн. Мүнөө бидэнэр түсэбhөө гадуур hү тушаанабди. Энэ жэлдэ hүнэй шанар зарим тэды hайжаруулагдаа гэхэ гү, али худалдагдаhан продукциин 78—80 процентнь нэгэдэхи сортоор абтаhан байна.

Эдэ үдэрнүүдтэ малай үбэлжэлгэдэ бэлдэхэ хүдэлмэри түлэг дундаа үргэлжэлүүлэгдэhээр. Үнеэдтэ үгтэхэ тэжээл нёдондонойхиhоо ехээр бэлэдхэгдэнхэй. Фермымнай дэргэдэ 1200 тонно сенаж дарагданхай. Тэжээлэймнай цех октябриин 10-hаа хүдэлгэгдэжэ захалаа.

Манай коллектив хүршэ Дээдэ-Калиновкын hаалиин фермын hаалишадтай мүрысэдэг заншалтай. Бүри hаяхан гурбан кварталай дүнгүүдые согсолходо, манай фермын коллектив шалгараа. Мүрысөөмнай мүнөөшье үргэлжэлhөөр. Бидэ туйлаhанаа улам батадхахаар эрмэлзэнхэй, бүхы хүсэеэ, арга шадабаряа элсүүлэн ажалланабди.

П. РОГОВ,
Доодо-Калиновкын hаалиин фермые даагша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Доодо-Калиновкын hаалиин фермын hаалишад.

С.БАЛДУЕВАЙ фото.

СОЦИАЛИС МҮРЫСӨӨН — олоной зохёохы эдэбхи 6

Мүнөө колхоздомнай 28 мянган хонин, 12 мянган хурьган хэдэн hүрэг болгогдонхой харууhалагдана гэхэ гү, али бүхыдөө 15 мянган эхэ хонитой ажахы районд омнай үсөөхэн лэ байха.

Үнгэрhэн үбэлжэлгын үедэ мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгые эрид дээшэлүүлжэ, адууhа малаа гарза хоролтогүйгөөр ондо оруулха талаар туйлагдаhан ехэ амжалтада колхозой хонишодой оруулhан хубита нилээд бии байха. Тобшолбол, манай ажахын хонишодой бригаданууд байгша ондо 100 эхэ хонин бүриhөө 89 хурьга абажа, бүрин бүтэнөөр түлжүүлhэн юм. Тиихэдэ Дамбии Ивановой, Петр Цыбеновэй, мүн минии даадаг отаранuудта 100 эхэ хонин бүриhөө 100, мүн дээшэ hүрэгөө гэмгүй hайнаар ондо оруулаабди.

Манай бригада комсомол-залуушуулай юм. Нёдондо эндэ бултадаа залуушуул ажаллаа hэн. Хонишоноор Н. Эрдынеева, Б. Эрдынеев, хурьгашанаар Ц. Галсанова, Ч. Гендынжапов гэгшэд хүдэлмэрилхэдөө онсо оролдосотойгоор ажаллаа гэжэ тэмдэглэхээр.

ТҮГЭС БЭЛДЭНЭБДИ

Үнгэрэгшэ үбэлжэлгын тэнгээр гэхэ гү, али хонидой түл абалгын hаял эхилээд байхада манай бригадын гэшүүд «Родина» колхозой залуу хонишон А. Чулковой хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай коллективтэй мүрысэхөөр тусхай хэлсээ баталжа, дээшэлүүлэгдэhэн социалис уялга абса hэн. Тиихэдээ мүрысэгшэ А. Чулковой бригада түрүүшынхеэ хурьгалха 100 эмэ зуhаг бүхэнhөө 90 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүриhөө 3 килограмм 900 грамм нарин нооhо хайшалхаар зорилго хараалаа бэлэй. Мүн эдэнэр hүрэгэйнгөө 95 процентhээ бага бэшыень гарза хоролтогүйгөөр ондо оруулжа, түлжүүлhэн хурьган бүхэнөө дунда зэргын 18 килограммhаа доошо бэшэ шэгнүүртэйгээр эхэhээнь амяарлан hалгааха уялга абаа юм. Тиихэдэнь бидэ түрүүшынхеэ хурьгалха эмэ зуhаг бүхэнhөө хурьга абажа гарза хоролтогүй түлжүүлээд, 20 килограммhаа бага бэшэ шэгнүүртэйгээр эхэhээнь илгажа тушааха, мүн хонин бүриhөө 3,5 килограмм нооhо хайшалжа абахаар шиидээ hэмди. Ажалай тэмсэлэй хэлсээ баталhан манай мүрысөөнэй дүнгүүд хурьга абажа байха шье хурьган абтажа, гарза хоролтогүй түлжүүлэгдээд, эхэhээ томо шэгнүүртэйгээр hалгаагдаа.

Үнгэрhэн үбэлжэлгын үедэ хонидтомнай үбhэ тэжээл багаар үгтэhэн байгаа. Тэжээлэй хэды хоморшье hаань, бии байгаа үбhэ, hолоомоёо гамтайгаар гаргашалhанай ашаар.

МҮРЫСӨӨНДЭ ХАБААДАГШАД ХӨӨРЭНЭ:

— Намаг-Толгойн тэжээлэй цех анханда үлбэр hула бэетэй, үбшэ хабшанда нэрбэгдэhэн хонидые, шанаржуулагдаhан шэмэтэй тэжээлээр хооллуулха зорилготойгоор байгуулагдаhан юм. Үбэлжэлгын эхеэр, мүн үбэлдөө, хабартаа отара бүхэнhөө ондо орожо бирахагүй туранхай хонидые эндэ суглуулжа, hайн шанартай тэжээл дээрэ харууhалхадаа, үхэл гарзыень нилээд хорооxo аргатай болоhон байха.

Хүшэ тамираар муу хонидоо эндэ суглуулхадаа, түрүүшээр загаhанай шүлэ, обёосой кисель бэлдэхэ, мүн талха тарянай зүйлөөр бурдууг хэхэ элдэб түхеэрэлгэнүүд тодхогдожо, тааруулагдан hуулгагдаа hэн. Эхин үдэрнүүдтэнь бүлэг хонидтоо тэжээл буйлуулан шанаржуулдаг байгаабди. Удаань үбэлжэлгын үедэ отарануудта үбhэ тэжээлэйнь хоморд ожо гэхэ гү, али бага боложо захалхада абаhаар дүтын хүршэ бригадануудта тэжээл бэлдэжэ үгэдэг болообди. hүүлээрнь энэ хүдэлмэримнай улам үргэдэжэ, колхозойнгоо эхэ хонидой бүхы отарануудые шанаржуулагдаhан тэжээлээр хангажа захалаабди.

Колхозой бүхы эхэ хонидто нэгэ доро обёосой кисель, загаhанай шүлэ, бурдууг хэхэнь манай цехтэ хүшэр байhан дээрэhээнь бидэ ажахынгаа эхэ хонидой отарануудта нэгэ зүйлэй тэжээл — хэршэгдэhэн hолоомо талха тарянай зүйлтэй холижо, халуун ууралда дэбтээжэ шанаржуулан бэлдэдэг байгаабди. Харин үбшэн үлбэр хонидтоо хүсэд хүрэхөөр шүлэ, кисель хэдэг hэмди. hүүлдэ гэхэ гү, али хабартаа тэжээлэй хоморд оходо хурьгадта эдюулхээр искусственэн аргаар хэмэл hү, уураг гаргадаг болообди. Цехэймнай буйлуулагдан, шанаржуулагдаhан тэжээлые тусхай цистернэ соо хээд, трактор, автомашинаар эхэ хонидой отарануудта үдэр бүхэндэ зөөдэг байhан юм.

Талха тарянайнь зүйлые хэршэгдэhэн hолоомонтой холижо шанаржуулаад, хонидто эдюулхэдэ тэжээл ехээр алмагдажа захалаа. Илангаяа үбhэн хэмгүй ехээр гаргашалагдахаяа болижо, хабарай хагсуу үдэрнүүдтэ хурьгадта үгтэхэ үбhэн нөөсэлэгдөө.

Нёдондо үбэлжэлгын үедэ манай цехэй хүдэлмэришэд үдэр бүхэндэ 25 — 30 тонно шанаржуулагдаhан тэжээл буйлуулан бэлдэжэ, эхэ хонидой отарануудта хубаарилан эльгээдэг байhан юм. Хонишод бидэнэй бэлдэhэн тэжээлээр туранхай, хурьгаяа садхаахаар бэшэ hү багатай эхэ хонидоо хооллуулдаг бэлэй. Тобшолбол, тэжээл буйлуулжа шанаржуулhанай ашаар hүрэг хонидоо, абтаhан хурьгадаа гарза хоролтодо ехээр оруулангүй ондо оруулжа, үбэлжэлгын хүшэр хүндэ дабаае бараг hайнаар дабаhан гээшэбди.

Байгша ондо үбhэ тэжээл ехээр бэлэдхэгдээ. Ногооной гурил нёдондонойхиhоо горитойгоор гаргагдаа. Мүнөө 700 гаран тонно иимэ тэжээл нөөсэлэгдэнхэй. Намаг-Толгоймнай тэжээлэй цех урда мэтэ хүдэлгэгдэжэ, эхэ хонидой отарануудта шанаржуулагдаhан тэжээл буйлуулан бэлдэхэ юм. Бидэ ноябрь hараhаа цехэйнгээ түхеэрэлгэнүүдые бүхыдэнь дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэжэ захалхадаа үбэлжэлгын үедэ үбhэ тэжээл горитойгоор алмахабди.

У. НАЗАРОВ,
Намаг-Толгойн тэжээлэй цехэй начальник.

—Үнгэрhэн үбэлжэлгээ эмхитэй hайнаар дабажа, Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ эрхимлэhэндээ шангай hуури эзэлжэ урмашуулагданай удаа байгша ондо hү гүрэндэ тушааха түсэбөө аяар дүрбэн hараар уридшалан дүүргэhэн ажахынгаа hаалишадай ээлжээтэ илалта туйлаhанда аргагүй баяртайб. Хараалагдаhан зорилгомнай нэн түрүүлэн ажалай тэмсэл үргэнөөр дэлгэрүүлhэнэймнай ашаар бэелүүлэгдэнэ гэжэ сэхэ хэлэлтэй. Ушарынь хадаа мүрысөөндэ оролсоhон хүн бүхэн ажалдаа заабол шэнэ онол арга нэбтэрүүлжэ, бүтээсэеэ эрид дээшэлүүлхые оролдодог.

Манай фермын коллектив Дээдэ-Калиновкын hаалишадтай мүрысэhөөр үнихэнэй. Үбэлжэлгын үедэ hарадаа нэгэ удаа хоорондоо ябалсажа, бүхы хүдэлмэреэ нарин нягтаар шалгалсанабди. Шалгалтын бүлэгтэ фермые даагша, тоо бүридхэгшэмнай, хоёр-гурбан дүршэлтэй hаалишан заабол оролсодог. Мүн эндэ колхозой ахамад мэргэжэлтэ заатагүй байлсадаг. Ушарынь хадаа ямар нэгэ элирүүлэгдэhэн дутагдал усадхахаар hаалишад, үхэршэдэй хэлэhэн ажаглалтануудые, hанамжа, заабаринуудые анхарна ха юм. Заримдаа фермэдэмнай колхозой правлениин шиидхэжэ усадхахаар дутагдалнууд элирүүлэгдэдэг гээшэ.

Бидэ, hаалишад, эсэслэжэ байhан оной hүүл багта хамтынгаа суглаа зарлажа, тэндэ хэhэн ажалайнгаа дүнгүүдые согсолон шэнжэлжэ, зүбшэн хэлсэнэбди. Эндэ ерэхэ жэлэймнай түсэб хараалагдажа, дээшэлүүлэгдэhэн социалис уялганууд абтадаг байна. Фермын коллективэй зорилгонуудhаа гадна, hаалишан бүхэнэй хубидаа абаhан социалис уялганууд зүбшэн хэлсэгдэнэ. hаалишаднай хубидаа зорилгонуудые хараалхадаа гансашье hү ехээр hааха бэшэ, мүн продукциингаа шанарые эрид hайжаруулжа, залуушуулые өөрынгөө арга шадабарида, дүй дүршэлдэ hурган хүмүүжүүлхэ, мүн коллективэйнгээ ажалай журам hайжаруулха тэмсэлдэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаха байhанаа мэдүүлдэг юм. Тиимэhээ бидэ «нэгэн бултанай түлөө, булта нэгэнэй түлөө» гэhэн уряа доро ажалладаг гуримтайбди.

Хэлэhэн үгэдөө хүрэхын тула, hү ехээр hаахын хажуугаар, түрүүшынхеэ туналлаhан гунжануудые hайнаар харууhалжа, hүтэй үнеэн болохоор зүбөөр hааха гээшэ хүшэрхэн. Эндэл хүнэй тэсэбэри hаладаг гэжэ hанагшаб. Тугалhаа эмэ хашараг болоторoo ондоо гүүртэдэ адуулагдаhан гурба-дүрбэн гунжа даажа абаад харуулалхада түрүүшээр хүшэр байhаниинь мэдэгдэхэгүй. Удаань эдэ гунжанууд туналлаха дүтэлхэ бүреэ абари зангаа хубилгажа захалхалдаа.

Гунжанай туналлаhанай hүүлээр hү шэмэтэй үнеэн болохын тула сүүдхэдэ адагынь дүрбэ дахин hаанабди. Энэ үедэ гунжанай дэлэнгые абаhаар гараараа шобтороод, удаань унеэ hааха аппарат тодхожо туршахаш. Иигэжэ залхуурангүй дадхааhаар hаажа, машинаар hаахада номгохон, hү шэмэтэй үнеэн болгонобди.

Туналлаhан гунжа hааха үедэ тэсэбэреэ алдажа залхуурбал, хэзээдэшье hүтэй үнеэтэй болгогдохогүй. Манай фермэдэ hаалишадай даажа аба[…]

М. Н. Хангаловай түрэһөөр 125 жэлэй ойдо

…МТЭ, БАГША, НИИТЫН АЖАЛ ЯБУУЛАГША

…евич Хан- …а, багша- …итын ажал …дэһэн олон …суглуулба- …дэ барлаг- … хурса бэ- …һэн ухаан … шэнжэлхэ …гуури бо- … семинарист …дай угаал- …гэһэн те- …эшэһэн юм. …кын баг- …рафическа …Сибириин та- … эрхилэгшэ …рөөр сэг- … залуу шэн- …ир дэмжэ- … …ирхонгёор, …ад зоной …дааг боло- … болон ото- … болоһон …үдые, баа- …рнуудые, …тохонуудые, … болон бөө- … бэшэжэ …айна. Мүн … ажаһууда- …үүд тухай, …улга тухай … суглуулдаг …галов Ага- …ынай, Ху- … буряадууд- … элдэб зан- … Тэрэ … матери- … бэшэһэн …одой гео- … Зүүн … мэдээсэл- … бөөгэй … үзэхэ ма- … губер- …өө шажан» … толилогдо- …лмэриень …еска бүл- …лаар шаг- … энэ зо- … Н. Веселов-ский үндэрөөр сэгнэһэн байгаа.

Буряадуудай аман зохёолой гурбан согсолборие Потанинай бэлдэхэдэ, М. Хангалов тэрээндэнь хамһалсаһан габьяатай. Согсолбориин гурбадахи боти соо Хангаловай суглуулһан материалнууд оруулагдажа, «Балаганскын согсолбори» гэжэ нэрлэгдэһэн юм. Тэрэ согсолборинь удхаараа баян, элдэб янзын байжа, хожомой эрдэмтэд тэрэниие Балаганскын буряадуудай аман зохёолой болон этнографиин энциклопеди гэжэ нэрлэһэн байдаг. «Гэсэр» гэжэ суута буряад эпосэй хоёр хуби анха түрүүшынхеэ ород хэлэн дээрэ оршуулагдан, тэрэ согсолбори соо оруулагдаһан юм. Гадна байгаали, замбуулин тухай арадай ойлгосын, мифологиин асуудалаар тэмдэглэлнүүд, буряад зоной элдэб ёһо заншал болон шажан мүргэл тухай бэшэһэн юумэнүүд тэрээн соо байха. Мүн «Балаганскын округой Үкгын бусад түрэлтэнэй захиргаанай мэдэлдэ ородог буряадуудай түрэ хуримай болон элдэб ёһо заншалнууд, мүргэл ба домогууд», «Буряад зоной юридическэ ёһо заншалнууд» гэһэн хоёр хүдэлмэри һонирхолтой байгаа.

М. Н. Хангаловай ажаһуужа, хүдэлмэрилжэ байһан үе сагта буряад нютагуудта урданай юумэ һайн мэдэхэ үбгэд, хүгшэд, онтохошод, үльгэршэд олон һэн бэзэ. Тэдэнэй ашаар лэ М. Хангалов тэрэ үеын түүхэтэ болон угай домогуудые, үльгэрнүүдые, онтохонуудые, мифүүдые, дуунай үгэнүүдые бэшэжэ абаһан байдаг.

М. Хангалов буряадуудай эртэ урдын түүхээр һонирходог байгаа. Түүхын болон угай домогой асуудалаар ехэ материал суглуулжа, тэрэнэй үндэһэн дээрэ эртэ урдын буряадуудай агнууриин ажахыда зорюулһан хүдэлмэри бэшэһэн байна. Эртэ урдын буряадуудай агнууриин ажалые баруун буряадууд «зэгэтэ аба», зүүн буряадууд «аба хайдаг» гэжэ нэрлэдэг байгаа бшуу. Зэгэтэ аба гү, али аба хайдаг намартаа, үгышье һаа, үбэлэй эхеэр эрхилэгдэжэ, хэдэн үдэр үргэлжэлдэг байгаа. Хангаловай хэлэһээр, тиимэ агнуурида «хэдэн зуугаад, заримдаа хэдэн мянгаад хүн хабаададаг» байһан түүхэтэй. Энэ хэлээшэдэнь этигэхын аргагүй, юундэб гэхэдэ домог хөөрөөн дээрэ үндэһэлэгдэжэ бэшэгдэһэн байна. Олон тоото хүнэй хабаадалгатай зэгэтэ абын агнууриие хүтэлбэрилэгшэ хадаа нууга хэхээр газарнуудые һайн мэдэхэ, агнууриин ябасые хүтэлбэрилжэ, гурим дүрим сахижа шадаха хүн байха байгаа ха юм. Энээн тухай Хангалов һайнаар бэшэнэ. Гэбэшье энэ асуудалые тодорхойлходоо, алдуу гаргаһан байдаг. Тэрэнь юун бэ гэхэдэ, зэгэтэ абын агнууриин хүтэлбэриин болон ёһо заншалай хэрэгүүдые эртэ урдын буряадуудай ниитын байгуулалтада абаашажа няана. Буряад зоной ниитын-экономическа ажаһуудалда зэгэтэ абын үе саг гэжэ байгаагүй юм. Хэрбээ буряадуудай зарим отогой хүтэлбэрилэгшэд зэгэтэ абын агнууриие эрхилдэг байгаашье һаань, агнууриин болон обществын ёһо гуримууд адли байгаагүй бшуу.

М. Н. Хангалов теоретик бэшэ байгаа. Буряад нютагуудаар олон жэлэй туршада ябажа, суглуулһан баян материалаа гуримшуулха зорилготой байжа, тэрэнээ һайнаар бүтээжэ шадаа. Гэхэ зуура М. Н. Хангалов имагтал баримтануудые болон этнографическа, фольклорно материал суглуулгаар хизаарладаг байгаа гэхын аргагүй. Буряадай түүхын асуудалнуудаар, этнографиин, гол шухала зарим асуудалаар тобшололнуудые хэнхэй. Жэшээнь, буряадуудай ёһо заншалнуудые ами аминдань шэнжэлхэ, бөөнүүдэй онгоео оруулдаг ушарые тодорхойлхо гэжэ оролдоһон байна. Бөөгэй шажан үнинэйшье һаа, хожомоо һалан хосорхо гэжэ зааһаниинь һонин. «Общество гээшэ саг үргэлжэ шэнэжэн хубилжа байдаг. Буряадуудайшье ёһо заншалнууд, ажабайдал байн-байн, һайн тээшээ хубилна. Бөөгэй шажанда хойшолонгүй этигэдэг саг үнгэржэ байна. Буряадууд бөөнэртэ шүүмжэлхыгээр хандадаг, тэрэнэй муу талыень обёордог болонхой. Юуб гэхэдэ, бөөгэй шажан сэдьхэл бодолой, бэеын тамирай хүмүүжэлгын болон экономическа талаар муугаар нүлөөлнэ ха юм...», — гэжэ тэрэ бэшэһэн байдаг. Мүн баһа ламын шажан тухай иимэрхүү бодолнуудые хэлэдэг байгаа. 1917 ондо Ородой географическа бүлгэмэй Зүүн Сибириин таһагай даабаряар Хангалов анха түрүүшынхеэ Агын буряадуудта ошоһон, Сүүгэл дасанда ороһон юм. «Ойрон тойроной буряадуудай тэдхэбэреэр ажаһуудаг олон тоото ламанар дасан шадар байрланхай» гэжэ үдэр үдэрэйнгөө тэмдэглэл хэдэг дэбтэр соо бэшэнхэй. Христиан шажан тухайдашье М. Хангалов өөдэ абасагүйгөөр хэлэдэг байгаа. Ород чиновнигуудай, буряад ноёдой дэмжэлгээр тус шажанай түлөөлэгшэд буряадуудые хүсөөр баалажа, хэрээһэ зүүлгэдэг байгаа ха юм. «Хэрбээ иимэ ябуулгын бүтэмжэтэй байһанай түлөө буряад ноёд хүндэ ямбада, шагналда хүртэдэг байгаа һаань, шажанай ажал ябуулагшад-миссионернүүд аргагүй ехэ олзо оршотой болоно бшуу... Хайратайл буряадууд даа, гасалан зоболон ехээр лэ үзэжэ байна», — гэжэ Хангалов тэмдэглээ һэн.

М. Н. Хангалов буряад нютагуудай социальна харилсаае һайн мэдэдэг байгаа. Тиимэһээ хүн зониие ангиин талаар илгабарилан, ноёд һайд, нюдаргатан, дунда шадалтан, үгытэйшүүл болон батраагууд гэжэ тодорхойлдог байһан юм. Хаанта засагай болон нютагай баяд ноёдой зүгһөө хоёр дабхар дарлалта доро зобожо байһан ажалша буряадуудай хүндэ хүшэр байдалые ойлгодог, хайрладаг байһан юм. Энэ асуудалда тусхай анхаралаа хандуулаашегүй һаа, ангинуудай хоорондохиин тэмсэлые нюдөөрөө харадаг байгаа, баян түрэлхидэйнгөө зүгһөө өөрөөшье хашаланда ороһон юм. Хүдөө нютагтахи ангиин тэмсэл орёо байһан гэжэ мэдээжэ. Отог отогуудай хоорондохи тэмсэл тэрэниие бүришье орёо болгохо.

XX зуун жэлэй эхиндэ М. Н. Хангалов хилын саанашье мэдээжэ болонхой һэн. 1902 ондо француз этнограф Поль Лаббе гэгшэ буряад орондо ерэһэн юм. Хангалов тэрэниие һайнаар угтажа, үнгын буряадуудай һуурин нютагуудаар ябалсаһан, бөөгэй шажан тухай баян материал суглуулха хэрэгтэнь туһалһан юм. Поль Лаббе гэгшэдэ туһалһанайнь түлөө тэрээндэ Францин Академиин лауреадай нэрэ зэргэ олгогдоһон бэлэй.

М. Н. Хангалов аргагүй ехээр суглуулһан материалаа Петроградай ородой музейдэ, Эрхүүдэ Сродой географическа бүлгэмэй Зүүн Сибириин таһагай музейдэ үгэһэн юм. Хангаловай суглуулһан этнографическа коллекци хадаа нэрлэгдэгшэ музейнүүдтэ мүнөөшье хадаглагдажа, байдаг, хоморой, үнэтэй сэнтэй зүйлнүүд гэжэ тоологдодог.

Хангаловай олон тоото гар бэшэгүүд Ленинградай научна эмхи зургаануудай, СССР-эй Наукануудай академиин Зүүн зүгэй түүхэ шэнжэлэлгын институдай, Географическа бүлгэмэй архивуудта, Шажанай болон атеизмын түүхын музейдэ хадагалаатай. Хангаловай зохёолнуудай суглуулбариин гурбан ботиие бэлдэһэн Г. Румянцев энэ ехэ материалайнь багахан хубиие оруулжа шадаһан байна. Этнографууд, арадай аман зохёол шэнжэлэгшэд тэрэнэй суглуулһан, бэшэжэ абаһан гар бэшэгэй материалнуудые һайса шэнжэлээд, хэблэлдэ бэлдэхэ болоно.

М. Н. Хангалов хадаа хизаар ороноо шэнжэлэгшын, хуушанай юумэ суглуулагшын эсэшэ сусашагүй, шударгы ажалые багшалалгын хүдэлмэритэй хамта ябуулжа шададаг байгаа. Тэрэ бүхы наһаараа арадай багшын хүшэр, орёо хүдэлмэриие наринаар сахин ябуулаа. 1876 ондо Эрхүүгэй багшанарай семинариие дүүргээд, М. Хангалов Худайн бусад түрэлтэнэй училищиин багшын тушаалда эльгээгдэһэн юм. Удаань Закулейн бусад түрэлтэнэй училищада багшалаа. Тиигээд 1902 ондо Бэлшэрэй приходско училищиие даагшын тушаалда эльгээгдээ һэн. Арадай гэгээрэлэй тушаалнуудта олон жэлдэ һайнаар хүдэлмэрилхэдөө, дүршэлтэй бэрхэ багша гэжэ тодорһон юм. Һургуули хадаа гэгээрэлэй ёһотой гуламта гээшэ, ном һударта эды-еды һургалгаар хизаарлахагүй, харин нютагай хүн зондо гүнзэгы нүлөө үзүүлжэ, соёл болбосоролдо хамжуулха ёһотой гэжэ хэлэдэг, тэрээнээ бодото дээрэнь бэелүүлхэ гэжэ оролдодог байгаа. Ондоогоор хэлэбэл, һургуулиие ажабайдалда дүтэлүүлхэ, хүн бүхэнэй үхибүүе һургаха тухай асуудал табидаг һэн.

Һуралсалай түрүүшын хахад жэлдэ үзэглэлые буряад хэлэн дээрэнь үзүүлхэ, зүгөөр тэрээн соогоо ород үгэнүүдые оруулалсаха («буряад үхибүүд түрүүшынгээ алхамһаа эхилжэ, ород үгэнүүдые мэдэдэг болохо, уншажа һураха ёһотой») гэһэн дурадхал оруулдаг байгаа. Национальна һургуули бии болгожо, түрэлхи хэлые заахын түлөө тэмсэхэдээ, һурагшадые нютагай ажабайдалай гол шухала асуудалтай танилсуулха гэжэ оролдоходоо, М. Н. Хангалов холые харадаггүй националист байгаа бэшэ юм. Имагтал ургажа ябаһан үетэнэй ухаан бодолой арга боломжые үргэдхэхэ, үндэһэн соёл болбосоролоо хүгжөөхэ, ородой түрүү соёлдо түрэл арадаа хамжуулха зам бэдэрээ ха юм.

Хүдөөгэй һургуулида олон жэлдэ багшалха зуураа Хангалов шабинарые олоор бэлдэээ. Дунда болон дээдэ һургуулида орохо хэрэгтэнь хамһалсажа, материальна туһаламжашье үзүүлдэг байгаа. Зарим һурагшадынь хожомоо ниитын болон политическэ ажал ябуулгада дэбжүүлэгдээ һэн. Жэшээнь, М. Н. Амагаев совет мэдээжэ хүдэлмэрилэгшэдэй нэгэн боложо, М. М. Сахьянова 20 гаран онуудта ВКП(б)-гэй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретаряар худэлөө.

М. Н. Хангалов революционно сурталтай танил бэшэ байһан хойноо, энэ талаар гээгдэнги һэн бэзэ. Гэбэшье хэршье сүлөөгүй ажалтай байгаа һаа, арад зоной аша туһада хүдэлмэрилхэ саг олодог һэн.

М. Н. Хангалов мэндэ ябахадаа, үргэн олон хүн зондо хүсэд мэдээжэ боложо үрдеэгүй. Имагтал түрүү үзэлтэ ород эрдэмтэд буряад эрдэмтын өөрсэ янзын бэлиг шадабариие үндэрөөр сэгнэжэ, тэрэнэй хүдэлмэридэ туһалан, эрдэмтэ уладай дунда мэдээжэ болгоо. Түхэл маягаараа национальна, уг удхаараа социалис соёл болбосоролоо байгуулан хүгжөөжэ байһан буряад арад мүнөө Матвей Николаевич Хангаловай дурасхаалые хүндэлэн сахина.

П. ХАПТАЕВ,
түүхын эрдэмэй доктор, РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй наукын габьяата ажал ябуулагша.

«ХАНГАЛОВАЙ УНШАЛГАНУУД -83»

БУРЯАД эрдэмтэ, гэгээрүүлэгшэ, ниитын ажал ябуулагша М. Н. Хангаловай түрэһөөр 125 жэлэй, мүн тэрэнэй нэрэмжэтэ республиканска түүхын музейн нээгдэһээр 60 жэлэй ойдо зорюулагдажа, СССР-эй Наукануудай Академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай конференц-зал соо октябриин 20-до научна конференци болоо.

Буряадуудай ажаһуудалые, ёһо заншелнуудые, аман зохёолнуудые, шажан мүргэлые шэнжэлэн үзэлгэ хадаа Хангаловай нэрэтэй сэхэ холбоотой юм. Буряадай этнографиин болон түүхын зарим тэды гол шухала асуудалнуудаар научна тобшололнуудые, эрдэмтэд хэһэн байна. Буряад арадай түүхэтэ болон угай домогуудые олоор суглуулжа, хэблэлдэ бэлдээ, хэблүүлээшье. Тиихэдэ үнэтэй сэнтэй этнографическа зүйлнүүдые суглуулжа, Петроградай Ородой музейдэ, Зүүн Сибириин Ородой географическа бүлгэмэй музейдэ (Эрхүү) үгэһэн габьяатай.

М. Н. Хангалов багшалжа байгаад, этнографиие болон арадай аман зохёолые шэнжэлжэ, XIX зуун жэлэй һүүл багта мэдээжэ эрдэмтэн боложо тодороо һэн. Өөрынгөө үеын мэдээжэ эрдэмтэдтэй — Г. Потанинтай, Н. Агапитовтай, П. Лаббе гэгшэтэй научна холбоо барисаатай болоһон юм.

Тэрэнэй габьяае үндэрөөр сэгнэн, Буряадай АССР-эй засаг түрэ хадаа 1958 ондо Улаан-Үдын хизаар ороноо шэнжэлгын музейдэ М. Н. Хангаловай нэрыень олгоһон байна. Буряадай түүхын асуудалнуудаар үнэтэй сэнтэй материалнууд тус музейн жасада элбэгээр сугларанхай.

РСФСР-эй болон Буряадай АССР-эй наукын гүбьяата ажал ябуулагша, түүхын эрдэмэй доктор П. Т. Хаптаев конференциие нээгээ. Мүн тэрэнэй хэһэн элидхэл соо М. Н. Хангаловай неучна ажал ябуулга, хэһэн хүдэлмэри тушаань горитойхон тобшолол хэгдээ. Буряадай Гүрэнэй нэгэдэмэл музейн генеральна директор Н. В. Ким мүн лэ элидхэл хэжэ, М. Н. Хангаловай нэрэмжэтэ республиканска түүхын музейн 60 жэлэй зам тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгэбэ.

Совет буряад аман зохёолые шэнжэлгэдэ Хангаловай оршуулалсаһан хубита тухай хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат С. С. Бардаханова мэдээсэл хэбэ. Мүн бусад эрдэмтэд элидхэлнүүдые хэжэ, конференциин хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаба.

Энэ жэлэй конференцидэ Улаан-Үдын, Усть-Ордын болон Агын автономито округуудай эрдэмтэд, музейн хүдэлмэрилэгшэд хабаадаа.

В. МИХАЙЛОВА,
Буряадай Гүрэнэй нэгэдэмэл музейн научна хүдэлмэрилэгшэ.

…ГЭЖЭЛЭЭРЭЭ …МЛЭГШЭ»

…эй эр- …рхойл- …лээрээ … кон- …гэргэг" … …ницын … Альков, …рилэг- …айкомой …рмнова …баадаг- … ха- … «Эрхи- … лэ!» … …шадые …үүлэг- … удаа, … дис- … Л. А. … даа- … мину- … тэрэ … һо- …ранхын … А. М. Чеботаревада шуһанай гарахада ямарнууд аргаар тэрэниие тогтоожо болохоб гэһэн асуудал тудаа. Гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй, дүй дүршэлөөр баян А. М. Чеботаревагай харюу нэрьемэ альга ташалгаар угтагдаа. Конкурсдо дүн хамта 14 хүн хабаадалсаа.

Конкурсын дүнгөөр районой түбэй больницын медсестра Н. Ядрихинскаягай нэгэдэхи һуури эзэлхэдэнь, тэрээндэ «1983 оной районой эрхим медсестра» гэжэ аржытар бэшэгдэнхэй улаан лентэ, I шатын диплом барюулагдаа. А. М. Чеботарева (Харанхын), В. И. Бабкина (районой түбэй больница) гэгшэд II шатын, Ф. Ануфриева (Хүдэри-Сомон), Т. А. Тимофеева (Ехэ-Нуга) гэгшэд III шатын дипломуудаар шагнагдаһан байна.

А. МАТЮХИН.

НИИТЫН ЭДЕЭ ХООЛОЙ МУЗЕЙ

Москва. Ниитын эдеэ хоолой музей кулинарна искусствын түүхэ, мүнөөнэй байдал болон ерээдүйтэй москвагайхидые, Москвагай айлшадые танилсуулна. Энэ музей нийслэлэй хүн зониие хангалгын албанай ветерануудай эдэбхи үүсхэлээр байгуулагдаа. Музейдэ 10 мянган ондоо зүйлэй экспонадууд харуулагдана. Ороной олон городуудай хэдэн мянган хүн зон музей орожо хараһан байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: музейн залнуудай нэгэндэ.

ТАСС-ай фотохронико.

…ОЦИАЛИС …ОНУУДААР

…ҺУРАЛСАЛАЙ ШЭНЭ ЖЭЛ

…коммунис партиин партийна һуралсалай шэнэ жэл эхилээ. 1,5 миллион коммунист… марксизм-ленинизмын теориин …тикын асуудалнуудые, СССР-тэ ба аха… социализм байгуулха дүй дүршэлые …гшадай теоретическэ эрдэм мэдэсэтэй… шахуу пропагандист, лектор туһалха…

…, КПСС-эй XXVI съездын документ… Андроповой «Карл Марксын һургаал ба… байгуулалтын зарим асуудалнууд» гэһэн …гай июниин (1983 он) Пленумэй мате… программада оруулагданхай.

…һуралсалай шанарые һайжаруулхын ту… байгуулагданхай. Урда жэлнүүдтэл мэ…ческэ гэгээрэлэй эхин, дунда ба дээдэ… Тиихэдээ залуу коммунистнуудта онсо… Марсизм-ленинизмын үдэшын универ… тажуугаар тэдэнэр залуу коммунистнуу… марксизм-ленинизмын үндэһэ һуури …үүдтэ һуралсана.

…лис байгуулалтын бодото байдалай асуу…дааһан хэдэн номууд шагнагшадта туһа…лдээ юм.

…ШАХТА БАРИГДАНА

…ско нүүрһэнэй уурхайн «Ленчеседь-II» …шадай коллектив түрүү арга технологи… залуу шахтын нүхэ болзорһоонь урид… Ороной түлишын балансда шулуу нүүрһэ…хоор хараалагдана. Тиин энэ талаар… барилга шухала һуури эзэлхэ бай… тус шахта 1985 ондо ашаглагдажа эхилхэ… жэлдэ 100 мянган тонно нүүрһэ ара…байна. Харин 1988 ондо, шахтын проектээр… хүргэгдэхэдэ, нүүрһэ олзоборилго 1 …тээр дээшэлхэ юм.

…ЗҮГЫШЭДЭЙ БАЙШАН

…дотороо эгээ түрүүшын зүгышэдэй… воеводствын Каменна гэжэ тосхондо… зургаан ороной түүхын эгээл үнинэй… нүүдые идхан дэлгэрүүлхэ зорилготой… зал, гостиница, кафе бии, зүгын ажахын… дые аргалха медицинскэ кабинет нээг… музей нээгдэхээр хараалагдана.

…хүдөө ажахын энэ һалбари республи…дэй сүлөөтэй сагтаа һонирходог хэрэг бо… мянган хүнүүдые нэгэдүүлдэг зүгы үс… …үүдай амтатай продукци хото городуу… хүн зондо, кондитерскэ ба парфю…кда хэрэглэгдэдэг юм. Эндэхи зүгы үс… хүдэлмэридөө промышленна онол арга… хэрэглэдэг болонхой. Мүнөөнэй арга тех…нүүдэй хойноһоо харуулдаг. Энэнь …лгые горитойгоор дээшэлүүлхэ арга ол…

ТАСС — АПН: ХИЛЫН САНАҺАА

СССР-эй САГ ҮРГЭЛЖЫН ТҮЛӨӨЛЭГШЫН БЭШЭГ

НЬЮ-ЙОРК. Колониинуудые усадхалгые түгэсхэхэ, өөһэдөө өөһэдыгөө толорхойлхо бүгэдэ ниитын эрхэнүүдые арадуудта олгохо гээшэ ООН-ой урда табигдаһан хойшолуулашагүй шухала зорилгонуудай нэгэниинь болоно гэжэ СССР-һээ ООН-ой дэргэдэ саг үргэлжэ байдаг түлөөлэгшэ О. А. Трояновскиин ООН-ой Генеральна секретарь Х. Перес де Куэльярта эльгээһэн бэшэг дотор тэмдэглэгдэнэ. Тэрэ ООН-ой Генеральна Ассамблейн 38-дахи сессиин тусхай документ болгогдожо тараагдаба.

Колониальна оронууд болон арадуудта бэеэ дааһан байдал олгохо тухай декларациие, тэрэниие хүгжөөхэ талаар ООН-ой абаһан тогтоолнуудые дары түргэн, гүйсэд дүүрэнээр бэелүүлхын түлөө Советскэ Союз залан сэхээр тэмсэнэ гээд бэшэг дотор заагдана. Зүгөөр энэ шухала, хойшолуулашагүй зорилгые шиидхэлгэдэ США түрүүтэй баруунай гүрэнүүд һаад бэрхэшээлнүүдые ушаруулна. Тэдэнэр колониальна дарлан мүлжэлгэһөө, национальна сүлөөрэлгын түлөө арадуудай тэмсэлые даралгаһаа арсаагүй байһаар. Вашингтоной үгэ дуулаагүй правительствануудые хашаха харшалха гэһэн хараа шэглэлые США бэелүүлнэ. Дэлхэйн элдэб районуудта хархис засаг захиргаануудые байгуулжа, тэдэниие дэмжэнэ. Тиихэдээ «дэлхэйн жандармын» үүргэ дүүргэжэ байһанаа мэдүүлнэ.

Сэрэгэй баазануудые байгуулга, мэдэлдэнь байһан оронуудай газар дайда дээрэ баруунай оронуудай сэрэгэй ябуулгые эдэбхижүүлгэ колониинуудые усадхаха тухай декларациие бэелүүлгэдэ ехэ бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулхаһаа гадна, уласхоорондын эб найрамдал ба аюулгүй байдал хангалгын аша туһада зүрюу харша байна гээд документ соо заагдана.

ЗАНШАЛТА ҺАРА

УЛААН-БААТАР. Монгол-совет хани барисаанай заншалта һара үнгэргэгдэжэ байна. Энээндэ зорюулжа научна эрдэм мэдэсые дэлгэрүүлэн тараадаг республиканска бүлгэмэй бэлдэһэн лекцинүүд коммунис байгуулалтын бүхы асуудалнуудаар Соведүүдэй ороной ажалшадай туйлаһан амжалтанууд тухай тодо хурса хөөрэнэ.

МНР-эй промышленна ба хүдөө ажахын предприятинуудаар, эмхи зургаануудаар, һургуулинуудаар ябахадаа, лекторнүүд-пропагандистнууд КПСС-эй ба Совет гүрэнэй социально-экономическа гол шухала асуудалнуудаар, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо, ядерна дайнай аюулые зайсуулан сараха талаар шэглүүлэгдэһэн СССР-эй эб найрамдалта үүсхэлнүүдээр хөөрэлдөөнүүдые хэһэн байгаа. Аха дүү хоёр ороной арадуудай эбдэршэгүй бата хани барисаае, али бүхы харилсаа холбооё саашадань гүнзэгырүүлгын темэ онсо һуури эзэлбэ.

ПОРП-ын ЦК-гай ХАНДАЛГА

ВАРШАВА. ПОРП-ын ЦК-гай 13-дахи пленум дээрэ баталагдан абтаһан поляк арадта ПОРП-ын ЦК-гай хандаһан хандалгын текстые ПАП агентство дамжуулба. Хандалга дотор иигэжэ хэлэгдэнэ:

Уласхоорондын байдал эб найрамдалай хуби заяанда аюул уршагтайгаар хүгжэжэ байна гэжэ Польшын Нэгэдэмэл хүдэлмэришэнэй партиин Центральна Комитет Польшын олониитын анхаралые хандуулба. США болон НАТО-дахи тэдэнэй союзнигууд буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые үргэдхэхэ талаар шэглүүлэгдэһэн хэмжээнүүдые абана, ядерна дайнай аюул үргэдэнэ, Европын арадуудай амгалан тайбан ажабайдалда улам ехэ аюул тохёолдуулагдана.

Хүсэ хэрэглэлгын, зонхилолгын хараа шэглэл баримталан бэелүүлдэг империалис хүсэнүүд шахардуу шанга байдалые улам һүжэрөөхэ, социалис оронуудай дотоодын хэрэгүүдтэ бүдүүлигээр хамааралсаха гэһэн зорилгонуудые урдаа табина. Иигэжэ хархис милитарис хүсэнүүд толгойгоо үргэнэ, сэрэг дайнай аюулые улам дэбэргэнэ.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай һүүлээр тогтоогдоһон газар дайдын-политическэ гуримые һэжэглэлдэ оруулха зорилготой үгэ хүүрнүүд НАТО-гай оронуудта соностоно. Польшын баруун хилын эбдэршэгүй бата байһан ушарта ФРГ-гэй үһөө хяһаа нэхэдэг хүсэнүүд хархис муухайгаар доболно.

Буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээхэдээ, Советскэ Союз болон Варшавска Договорой бусад оронуудһаа сэрэгэй бүлюу хүсэтэй болохые США ба тэдэнэй союзнигууд оролдоно гэжэ хандалга дотор заагдана. Американ ядерна дайнай шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европын хэдэн гүрэнүүдэй, тэрэ тоодо ФРГ-гэй газар дайда дээрэ тараан тодхожо, хүсэнүүдэй тэнсүүриие буруу һүргэхые империалистнууд оролдоно.

Социалис хани нэгэдэлтэ оронуудтай хёмороо зүришэлдөөнэй замда гарахадаа, США-гай правительство арадай Польшодо шунахай муухайгаар добтолжо ороһон байгаа.

Европодохи хүсэнүүдэй тэнсүүриие үлөөхэ зорилготойгоор зохихо алхамуудые хэхэбди гэжэ Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүд мэдүүлбэ.

Буу зэбсэгүүдые үрдилдэн бүтээхэ гэһэн империалис политикые зайсуулан сарахын тула, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангалгада аюул тохёолдуулдаг хүсэнүүдтэ шанга харюу сохилто үгэхын тула һэримжэтэй хёрхо байха уряатайгаар ПОРП-ын ЦК Польшын хүдэлмэришэн ангида, бүхы ажалшадта хандаба.

Холбоото Штадуудай шэнэ түхэлэй ядерна буу зэбсэгүүдые Европодо тараан тодхолгодо эсэргүүсэн тэмсэдэг бүхы хүнүүдые дэмжэжэ байһан тухайгаа ПОРП-ын ЦК мэдүүлээ.

ЯДЕРНА ДАЙНАЙ АЮУЛЫЕ ЗАЙСУУЛАН САРАХА

ХЕЛЬСИНКИ. Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ американ ядерна шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европодо тараан годхолгодо эсэргүү, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые болюулхын түлөө, эб найрамдалай ба буу зэбсэгүүдые хуряахын түлөө октябрь һарада үнгэргэгдэхэ хэмжээ ябуулгануудта элдэб оронуудай олон миллион хүнүүд хабаадалсаха байна гэжэ Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй эндэ тараагдаһан мэдүүлгэ дотор хэлэгдэнэ.

Ядерна дайнай аюул хэзээдэшье иимэ үргэнөөр һүжэрэн дэлгэрээгүй юм гээд документ соо заагдана. Европын диилэнхи олон хүн зон американ шэнэ ракетэнүүдые энэ түбидэ тараан тодхолгые буруушаана. Юуб гэхэдэ, тэдэ түрүүлэн добтолго хэхэ буу зэбсэг болоһон дээрэһээ ядерна дайнай аюулые улам үргэдхэнэ.

Европодо ядерна ракетэнүүдые тараан тодхолгые буруушаадаг, ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо эрилтэ табидаг, ядерна буу зэбсэггүй Европын түлөө тэмсэдэг олон оронуудай правительствануудые дэлхэйн бүхы арадууд дэмжэнэ.

ДАЙНДА ЭСЭРГҮҮ ЖАГСААЛ ПРАГАДА БОЛОБО

ПРАГА. Империалис хархис хүсэнүүдэй һанаашалгануудые таһалдуулха, ядерна дайе үүдхүүлхэгүй — гэһэн уряа лозунгтой олоной хабаадалгатай жагсаал Прагада болобо. Чехословакиин нийслэл хотын 130 мянган хүн жагсаалда хабаадаһан байгаа.

КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, партиин Прагын горкомой нэгэдэхи секретарь Антонин Капек жагсаалда хабаадагшадай урда үгэ хэлэхэдээ, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Ю. В. Андроповой хэһэн мэдүүлгэ эб найрамдалай хэрэгтэ шухала удха шанартай байна гэжэ тэмдэглээ. Чехословак арад бүхы зүрхэ сэдьхэлээрээ совет эб найрамдалта политикые дэмжэнэ. Амгалан ёһоор зэргэ оршон һууха ленинскэ политика тэрэнэй үндэһэ һууриде табигдана.

Жагсаалда хабаадагшад тогтоол баталан абаба. Американ ядерна шэнэ ракетэнүүдые Баруун Европын газар дээрэ тараан тодхохо гэһэн НАТО-гай һанаашалганууд тэрээн дотор эрид буруушаагдана. Эзэрхэг түримхэй зорилгонуудаа бэелүүлхын тула Европын арадуудта аюул тохёолдуулхаар бэлэн байһан империалис бүлэгөөрхидэй түсэбүүдые буруу һүргэхыень тэдэнэр Европын бүхы оронуудай нийслэл хотонуудта ажаһуугшадые уряалба. Манай Эхэ ороной, Варшавска Договорой эмхинин, бүхы социалис хани нэгэдэлэй өөрыгөө хамгаалха хүсые бэхижүүлхын тула шухала хэрэгтэй бүхы юумэ хэхын тула хүсэ шадалаа гамнахагүйбди гэжэ документ дотор тэмдэглэгдэнэ.

ЗОНОЙЛ ХҮН БЭЛЭЙ

Буряад мэргэжэлтэ уран зурагай үндэһэ табисагшадай нэгэн, РСФСР-эй соёлой габьяата ажал ябуулагша, Ленинэй орденто Цыренжап Сампилович Сампилов байгша оной зун түрэһөөр 90 наһа хүрэхэ байгаа.

Ц. Ж. Сампилов Яруунын Догно нютагта 1893 ондо түрэһэн юм. Сампиловай өйрын нүхэр ябаһан, хамта зохёохы ажал дээрэ хүдэлһэн уран зохёолшо Цокто Номтоевой дурсагые уншагшадайнгаа һонорто дурадханабди.

Байгша оной зун уран зураашa Цыренжап Сампилович Сампиловай түрэһөөр 90 жэлэй ой гүйсэбэ. Энэ жэл гайхамшагта уран зураашa тухай олон бодол түрүүлнэ. Тэрэнэй намтар болон һурагшан, ажал омогорхомо һонин юм. Бага наһандаа ном бэшэгтэй һураагүй ябажа, зураг зуража эхилһэн байгаа. Ухаа ороһон залуухан Цыренжап хүбүүн тоонто нютагтаа номдо һураха хүсэлтэй Шэтэ хото ошожо, мылын заводто хүдэлжэ байтараа, 1918 ондо скульптор Иннокентий Николаевич Жуковай студида шаби болон абтажа, саашадаа дэбжэн, Буряадайнгаа уран зурагай эхи табисагшадай нэгэн болохо бата һуури эхилһэн байна. Ц. Сампилов тусгаар хурса, түрэлхиин бэлигтэй, сухаришагүй зоригтой, һайхан сэдьхэлтэй, урагшаа һанаатай, аха нүхэдөө хүндэлжэ, һургаалыень тогтоохо, зонойл хүн ябаһан байгаа.

Би энэ статья соогоо Цыренжап Сампиловай зохёохы ажал тухай бэшэхэ зорилго табина бэшэб. Энэ баян намтартай ехэ хүн тухай түрүүн дуулаһан, саашадаа танилсажа, нүхэд болоһон тухайгаа хэлэхэ гээ һэм.

...Хорёод оной һүүл багаар Хориин ШКМ-эй 6-дахи классто һуража байхадаа И. Г. Дадуев (уран зураашa, уран зохёолшо һэн) багшындаа ороходоо, «Эрдэм ба шажан» гэжэ журнал, буряадай байдалһаа абажа зураһан зурагуудтай хэдэн открытка харуулба. Һонин зурагуудтай иимэрхүү открыткануудые хараһаншье һаа, бага зурагуудтай открытка түрүүшынхиеэ хаража һонирхоо бэлэйб. «Талын инагууд», «Ангуушан» гэжэ открыткануудай арада «Ц. Сампилов» гэжэ уншабаб. «Хуушан байдал» гэжэ зурагтай открыткын хойно «И. Г. Дадуев»,— гэжэ багшымнай нэрэ обог аржытар бэшээтэй байба. Би ехэ баярлаа һэм. Иннокентий Григорьевич журналай гаршагай «Эрдэм» гээшыень зайн сахилгаагаар, «шажан» гээшыень хорото могойгоор харуулжа, хуушан монголоор эрдэм ба шажан» гэжэ бэшэһые ханамжатайгаар хаража: «Энээниие Цыренжап Сампилов зураа. Яагаа шадамараар тааруулаа гээшэб?.. Энэ Сампилов ехэл бэлигтэй хүн даа. Эндэхи, Хориин хүн байха»,— гэбэ. Хориин Сампилов зурааша гэһэн үгэ минии зосоо мартагдахаар бэшээр хадуугдашоо һэн.

Хориингоо һургуули дүүргээд, шэнэ тогтоһон Хэжэнгын Эдэрмэгэйнгээ артельдэ хүдэлжэ байтараа, Дээдэ-Үдэ бурпедтехникумдэ орохо болоходом, артельнай амаралтаһаа бусахаа байһан Хоца Намсараевтанаар хамта Бадын станци паар морёор буулгажа үгэбэ. Намартаа нэгэ һара соо Хоца Намсараевичайда байха зуураа нэрыень үни дууһан уран зурааша Сампилов гээшые нюдөөрөө хаража, саашадаа танилсаа һэм.

Ц. Сампилов Х. Намсараев хоёр ехэ танил нүхэд, хоюулан шатар наадаха дуратай, һонин хөөрэлдөөтэй, бэе бэеэ гасаалха, торгохо, мэхэлхэ дуратай. Шатар табижа шунашоо һаа гү, али һонин хөөрэлдөөндөө халаа һаа, сагаа гамнахагүй, бүхэли үдэртөө үргэлжэлүүлхэ. Тэдэнэй Хэжэнгын Рабжуур, Яруунын һатюун, нютаг нютагай барилдаашад, гүйгөөшэ морид, ламанарай ааша, Хёлгын урда хүбшын, мүн Түрхэл Нохоониин, Ойбонтын суута ангуушад тухай һонёор хөөрэлдэхые шагнажа, ехэтэ хужарлагша бэлэйб.

«Үншэн Абидын үльгэр» гэжэ эгээл түрүүшынгээ рассказ 1930 ондо бэшэбэб. Тэрэниием гүрэнэй номой хэблэл, мүн «Буряад-Монголой үнэн» газетын редакциин дэргэдэхи эдэбхитэй уран зохёолшод һайшаажа, тэрэ үедэ хэблэгдэжэ эхилһэн, «Тэмсэлэй шэмэг» журналда гаргаха гэлсэбэд. Ц. Сампилов намда уншуулжа шагнаад, мүн һайшаажа: «Би зурагуудые энэндэш зурахаб,— гэбэ. Үнэхөөрөөшье гүзбэн зураг зураажа, түрүүшын расскаазыемни шэмэглэһэн юм. Гаршагтань зураһан гүнзэгы удхатай зурагаарынь өөрынгөө һайшаалгые үлүүгээр һайшаажа хэлэһэн байгаа. Энэ рассказда түрүүн зураһан хонишон хүбүүгөө хэрэглэжэ, һүүлдэ «Хонишон» гэжэ захатай болоо һэн.

Эсэгэ оронойнгоо хамгаалгын дайнай хойно «Хүлэг» гэжэ ном бэшэбэб. Морин тухай ном хадань Ц. Сампиловта харуулһаб. Тэрэ сэгнэжэ һонирхоод, мүн уншуулжа шагнаад, зурагуудые зураха, заатагүй., гэбэ. 1947 ондо хэблэгдэһэн энэ номдом 8 зураг зуража үгэһэн. Удхыень бүри элирхэйлэн харуулһан юм. Эдэ хэмтэлэйнэй зохёолой ажал бидэнэй нүхэсэлэй харилсаае улам үргэдхөө бэшүү. Ц. Сампиловай түрэһэн нютаг Яруунаа багшан ажалаа түбхинэһэнһээ бури бүри эрлэжэ, ходо город ерэхэ бүриим гэртэнь хэрэхэ уригша. Нютагайнгаа һонин хүжарлагша һэн. [illegible] Дамбиев Сампил гэжэ хүн Ц. Сампиловтай үүри, багадаа хоюулан нилээд наадаһан, наншалдаһан [illegible] зураһан зурагуудынь гамнангүй арилгаад, дахин зурагаа зурыш даа гэһэн шэнгеэр үглөө бури угтажа байгша бэлэй, — гэбэ.

Нэгэтэ хото ерэхэдээ, энэ нүхэр тухайнь Сампиловта хөөрэхэдэм, ухаа алдан хүхижэ, «Талын хоёр инаг» гэжэ зураг дээрээ: «Нуурай эрьедэхи хүлэгүүднай хосоросогүй. Яруунымнай нуур оёортоо нангилан хадагалжа байһанаа шэнэ сагта гаргажа үгөө һэн», — гэжэ бэшээд, бэлэг болгон Дамбиевта эльгээгээ һэн. Асаржа үгэһыем Дамбиев шэлтэй рама соо һуулгажа, ханадаа хадаад, Сампилов нүхэр тухайгаа хөөрэжэ һүүгшэ бэлэй.

1940 ондо Москвада үнгэргэгдэхэ Буряадай искусствын декадын бэлэдхэлэй үедэ партиин райком намайе дуудажа, республикын арадай творчествын байшангай директор болгон баталжа, уран һайханай выставкэдэ арадай бүтээлнүүдые эмхидхэхэ даалгабари үгэбэ. Уран зураашадтай хамта нэгэ һургуули соо хүдэлөөбди. Нэгэ таһалга соо минии хүдөөһөө урижа асарһан мүнгэшэ дархашуул, һиилүүршэд һуужа, мүнгөөр юумэ дархалха, хуушан юумэнүүдээ заһаха, үнгэлхэ. Тэндэ хүдэлжэ байхадаа, Сампиловта ходо хандагша, туһалуулагша һэм. Сампиловһаа гадна Р. С. Мэрдыгеевтэй, А. А. Окладниковтай, Ф. И. Балдаевтай ойро танилсаа һэм. Тэдээндэ буряад угалзануудые, хутага, хэтын эскиз зуруулагша һэм.

Хүлеэгдэһэн декадын саг ерэжэ, тусхай поездоор Москва мордолгоной болоходо, арадай бүтээлнүүдэй түлөөлэгшэ Содном Бодиев бидэ хоёр выставкэдэ хабаатай хадаа уран зураашадтай хамта ябаабди. Москвада уран зураашадтай суг «Киев» гостиницада байгаабди. Зүүн зүгэй соёлой музей соо буряад арадай уран зурагай выставкэ нээлгэн болобо. Буряад болон Москвагай уран зураашадтай халуун уулзалгын үдэшэ боложо, эндэ Ц. Ж. Сампиловай өөрынгөө багынгаа багша, суута скульптор И. Н. Жуковтай тэбэрилдэн уулзажа, таалалдан байхые сэдьхэлээ уяран хараа һэм

И. Н. Жуков (1875—1948) Петербургын университет дүүргэжэ, эрдэмдэ һураһан, Байгалай үмэнэхи хүн, суута скульптор ябаа. Эдирхэн Цыренжап Сампиловай бэлиг мэдэжэ, зурааша болохо ябадалдань сэгнэшэгүй ехэ туһа, һургаал хүргэһэн ашата багшань мүн байгаа. Сампилов Жуков багша тухайгаа ходо хөөрэдэг һэн. Энэ уулзалга дээрэ үндэр наһатай Жуковай Сампилов шабиингаа толгойе эльбэн таалажа: «Хүрөөш даа, хүбүүн» — гэжэ уярһан хоолойгоор хэлэжэ энхэрэн байхыень ажаглан харахадаа, «Һайн шаби багшаяа ямар ехээр баярлуулдаг гээшэб» гэжэ һанан һайхашаажа һуугаа һэм.

Выставкэ нээжэ, сүлөө ороходоо, түсэбэй ёһоор музейнүүдые хараа, мэдээжэ хүнүүдээр уулзаабди. Волго-Доной канал дээрэ Ленинэй хүшөө, мүн хүдөө

ажахын бүхэсоюзна выставкын шэмэглэлые бүтээжэ суурхаһан, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат болоһон алдарта скульптор Меркуровай мастерскойдо. гэртэнь айлшан болообди. Үглөөнэй 11 сагта Меркуровай байрада ошохо зүбшөөлтэй хадаа буряадай уран зураашадтай суг аргагүй баяртайнууд ошоходомнай, таримал модотой түсхай гэр болон мастерскойнгоо ногоон хашаагай үүдэндэ Меркуров өөрөө уринаар энеэбхилэн угтаба. Хуушан оодон хүдэһэн дэгэлтэй, оймһон дээрээ үмдэһэн муу шаахайтай, хазаар шара һахалтай, нюдэндөө шэлтэй, сахилһан һайхан шарайтай хүн хүхюунээр зугаалан, ажалладаг газартаа урин дахуулба. Тэндэнь һонирхохоор юумэн олон: нэгэ ехэ таһалга соохи адяар дээгүүр зэргэлүүлжэ табиһан Ленин багшын гараа үргөөд байһан далаад гаран дүрэнүүд байна. Эдэ бүгэдэ далан ондоо юм.

—Нүхэдэйнгөө шүүмжэлхэ бүхэндэнь заһаад лэ, шэнээр бүтээдэг байгааб. Энэл гансань һайн гэгдэһэн юм. Энэ ехэ болгогдоод, Волго-Дон дээрэ табигданхай суурхажа байдаг, — гэжэ хөөрэхыень дуулахадаа, уран бүтээл гээшэ ямар ехэ оролдолго ажалай хүсөөр бэелдэг гээшэб гэжэ бодоо бэлэйбди. Хүшөөнүүдэй макет, элдэб багуудые харуулан хөөрэбэ. Һүүлдэ гэртээ айлшад болгон оруулжа, бүлэтэеэ, хамта хүдэлдэг нүхэдтэеэ танилсуулаа, хөөрэлдүүлээ һэн. Ямар ехэ хүн аад, яагаа юрын байдалтай һуудаг юм. Ухаатай, юумэ мэдэхэ хүн иимэ гээшэ ха гэлсэһээр бусаабди. Б. Ефимов зураашында ерэхэдэмнай, мүн ажалаа дуратайгаар харуулан хөөрэбэ. Үндэр сэбэр бэетэй, залуу хүн байгаа. «Фашизм — дайн» гэһэн темэдэ карикатуранууды зуража байһанаа харуулаа бэлэй. Залуугаар мэдээжэ болоһон энэ уран зураашада манайхин асуудалнуудаар хандажа, олон юумэ ойлгоо һэн. Хойто жэлынь фашистнарай манай орондо дайгаар орожо, дэлхэйн хоёрдохи дайнай эхилхэдэ, Б. Ефимовэй хурса удхатай зурагуудые һонирхон харахадаа, автортайнь уулзаһан ушар һайханаар һанагдагша һэн. Ц. Сампиловай хамта ябахадаа ехэ зураашадай бүтээлнүүд, Эрмитаж болон музейнүүд, номууд тухай ходоо һониноор хөөрэдэгые һанажа ябагша һэм.

Ц. НОМТОЕВ,
уран зохёолшо.

Гунга ЧИМИТОВ

ШЭНЭ ШҮЛЭГҮҮДҺЭ

ТАРЯАНАЙ ТАЛМАЙ

Хүдэлмэриин хүгжэмэй һаял зэдэлһэн
Хүдөө хээгүүр урмашан ябанаб.
Үрэ зүрхөө зэзэлүүдгүй хүдэлгэн,
Үргэн уужам дайдаяа харанаб.
Ургаса хураалгын болзор лаблагдажа,
Удаанш эндэ үргэлжэлөө бэшэ лэ.
Таряанай газар удаань хахалагдажа,
Таламнай бүхыдөө зэнхэгэд гэшэбэ.
Ольбоной хаһа үшөө тулаагүй—
Оршон тойрон сүлөөтэйгөөр амилаа.
Һүрэг олоороо түүн турлаагууд
Һүрэлдэн юушьеб бэдэрнэ газараар.
Харлан байгша таряанай талмай
Хабар болотор амаржа һуунхай.
Шэнхинэмэ ехэ ажалай эхилтэр
Шэнэ хүсэ абахаяа һананхай.

Зандан модонтой жэшэхэ һэм.
Харанаб тэрэнние аярхан.
Хажуу тээһээнь хабархан —
Олон сооһоо илгарма,
Онсо түхэлөөрөө шалгарма.
Хамаг соо намайе анжаран.
Харабал гэнтэ анхаран
Һуунаб бүри шэмээгүйхэн,
Һуурнһааш бодохо шэнээгүйхэн.
Зүрхэ сэдьхэлым олонхой,
Зүүдэ зүндэм оронхой
Нэгэл хүн нюдэнэйм урда лэ—
Нэрынь ходол дурданаб.

БАСАГАНАЙ ШҮЛЭГ

Уран шүлэгшэ һаа би хэрбээ.
Урин үгэнүүдые хүрмөөд,
Нэгэл хүбүүе энхэрхэ һэм,
Нэрынь дурдан мүнхэлхэ һэм.
Сэлмэг шарайень тодоруулан,
Сэгээн гэрэлээр толотуулан,
Заатагүй шүлэгөөр бэшэхэ һэм,

АЖАЛАЙ ХҮГЖЭМ

Шара набшын халуунние
Шадал соогоо суурхуулнаб.
Элдин хонгор байгаали
Энэ үедэ дууранагүй.
Арбаад, хорёод комбайнууд
Арьбан талаар жэрылдээ.
Алтан намарые магтаһан
Ажалай хүгжэм зэдэлгээ.
Сүлөөтэй хүн байхагүй —
Сүмөөрөө таряан ажалда.
Нэгэл һанаан тэдэнние
Нэгэл тээшэнь уряална.

Таряан, таряан... Саг соонь
Ала дайдынгаа баялигые
Урянгы богони болзорто
Ураажа абахаяа шармайнги
Зоной эршэ хүсэнһөө
Зосоом наран гаранхай.
Зоригжожо мэндэнэй
Зохёолоо би бэшэнхэйб.

ОМОГОРХО

Ажал хүдэлмэриин дүн гаргахо
Амжалта, илалта заатагүй
Одоол эндэ олоной шарай
Омог сэдьхэлэнэ зориш

Арад зонойнай агуу дэбжэлтэ
Абьясаараа бидэнэрые зориг
Дайнай баатарнууд—нютагай
Дабхар хүсэ үгэн урагшаанай

Омог зангые буруушааха гэнэ
Олон түмэнэй ниитын гүндү
Эгээн үндэрөөр энээниие сэг
Эршэ ехэтэ хүгжэлтымнай эли
Омогорхолой алда жэгүүртэй
Олоной дунда соғтой хүхюун
Хэээ хэээнэйхиһээ һүр хүс
Хэмгүй ехэ зоригжолтойгоор

ХОЙТО ЗҮГЭЙ АРАДУУД

«Хойто зүгэй арадуудай экономическа болон социальна хүгжэлтын гол шухала асуудалнууд ба холын хараата түсэбүүд» гэһэн темээр бүхэсоюзна научна конференци Новосибирскдэ боложо дүүрэбэ. СССР-эй Наукануудай академиин хэдэн институт хамтаржа, энэ конференциие зарлаа. Оронноймнай олон хотоһоо, союзна болон автономито республикануудһаа ерэһэн эрдэмтэд, тэрэ тоодо Буряадай түлөөлэгшэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадаа.

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанарай институдай литературын кафедрын багшанар, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй кандидадууд С. И. Гармаева, К. Б. Соктоева гэгшэд «Сибириин национальна литературануудай хүгжэлтэ ба социалис ажабайдалые уран һайханаар зураглан харуулалга» гэһэн секци дээрэ элидхэлнүүдые хэбэ.

Тиихэдэ Буряадай АССР-эй Госпланай түрүүлэгшын орлогшо П. И. Тенетов, манай республикын Министрнүүдэй Соведэй эмхидхэлэй таһагай хүдэлмэрилэгшэ

ЭТЮД

ОКТЯБРЬ

Үсэгэлдэр үглөөгүүр эртэлэн бодоод, үбдэгсөө шахуу гэхээр шара набшаһад дээгүүр зөөхэйдэл сасаагай бурзан сагаан хюрүү соогуур мүрөө тамгалан, Үдэ мүрэнэй эрьеын бишыхан бүлэнсэг бургааһадые шэглэн ошобоб. Жэлэй дүрбэн сагта тэндэ ошоод, миин һууха, набшаһадай шэбэнээе шагнаха, голой хүри ногоон долгидой салгидан тэшхэхые адаглаха анханай дуратай хүн һэм. Хүнэй асарһан юм гү, али хэтэ сагһаа урган һуунан юм гү, үү мэдэе. зүгөөр зорюута шахуу дээрэһээ хюһуулһин тэдхэгэрхэн һандали мэтэ бүлюу шулуун тэндэ байдаг. Тиишээл яараа бишууб! Тэд эндэм юун гээшэб? Оройдоол дүрбэ-табан хоногой урдахана Үдын голһоо һэбшээлхэдэнь, үухэн набшаһадаа нэгэ нэгээр, үнэтэй сэнтэй, үнэхөөрөөшье алтан хашарһан зэд мэтээр хүйтэн ногоон долгид руу унагаан байһан бүлэнсэгни ниирышэнхэй, ходоро харагдажа байба бишуу. Зашагай зайдан... Шууятай, хүүезтэй, гэрээр дүүрэн үхибүүтэй айл байһан аад, гэнтэ ондоо тээшээ зөөшэһэн шэнгил. Шиид гэжэ эбтэй эетэйгээр пишагашалдадаг шиисгалдайнуудыньшье алга... Шулуун һанаалиингаа оройн сэнхэг хюрүүе хамсыгаараа этээд, урда мэтэ ан бүн гэжэ һуухадаа, оршолонто юртэмсын жама ёһоор жэлэй нэгэ сагые нүгөөдэнь һэлгэжэ дүүрэнтэжэ байнил даа гэжэ эжэлүүдгүй досоогоо шэбшэнэб. Тэнгэриин зүүн хаяаһаа улаабар шара хүреэтэй наранай бултайхада, голой эрьеын шалбаагууд соогуур эгээл сонхын шэлэй шэнээн зузаантай мүльһэхэнүүд ялагашалдана. Үдын долгидой нюрууншье гуулитан шарлаба. Зүгөөр зунайхи мэтэ сагаан хөөһэ сасан салгидахань юундэшьеб обёорогдоногүйл. Баһал хон-жэнхэн мэлмэрнэ. Эгээл энэ үедэ нэгэ юумэ һаршаганаба гү даа гэжэ һэжэглээд, һэмээхэн эрьелдэхэдэм, бээрэнги хүхэ буха бургааһанай хуумаан эшын барюубшатайхан мүшэр дээрэ бүхөөр һуушанхай, нам шэнгеэн тэрэл нара наадхуулһан шэл мэтэ хушалтатай шалбаагууд руу харасагаан һууна. Хай, ундаһаниинь лэ хүрөө хаш.

Октябриин иимэ нэгэ зураг тэрэ үглөөгүүр адаглааб. Харин харасаяа өөдэнь залахадам, гайхалтай сэлмэг, мэнэ һая булагай тунга уһаар һайн угаагдаһан юм гү гэхээр толотон байһан тэнгэриин майхан доро, аяар саана, галуудай ута үлхөө һүрэгэй хушууран, урда зүг руу ниидэжэ ябахыень обёоржорхёоб. Галууд байгаа юм гү. али ондоо шубууд гү, лаблан хэлэхэ аргам үгы, юуб гэхэдэ, гашуудалтайшье, баяртайшье ганганаагынь дуулаагүй бшууб. Зүгөөр зүрхэмни, юундэшьеб, түргэ түргэн сохилиоо һэн. Юрэдөө, ямаршьеб нэгэл өөртэмниишье хүсэд эли бэшэ, яншама мэдэрэл тэрүү тэрэ тэнгэриин хаяа руу шэнгэн орожо ябаа һүрэг галуудай үлхөө жэлдээ нэгэ дахин досоомни түрүүлдэг юм. Ямар мэдэрэл гээшэб? Магадгүй хүйтэн үбэлэй хүүен хаяан бууханга байһанһаа далтириа гуо? Али тэрэ бурзан сагаанаар шара набшаһад дээгүүр сасаатай хюрүүгай минии һаншагта мэнэ мэнэ унахаяа байһанда тиигээ губ? Сэхыень хэлэхэдэ, өөрөөшье ойлгоногүйб. Тиибэ ябашье, эгээл энэл хаһада комбайнһаа горхолон урдаһан таряа машинада ашаад, тоог тээшэ һүниин гагмоунаар гүйлгэлөөдэг басагадай дуун хэээ хэээнэйхиһээ огсомоор ханхинадаг, хүбүүдшье хүхюун дорюунаар хоорондоо хөөрэлдэдэг, үбгэ наһатан хүхибүүд багашуулнай [illegible] болоо[illegible] гэшэб. Юундэ тиигэнэ хаб? Али магад зунай бүгшэм халуунда һудаһан соогуурнь залхуу аалияр урдажа байдаг шуһаниинь намартаа гэнтэ хүйтэн хюрууда хайрuулжа, залд гэһэндээ эршэтэй, дэлисэтэй, хүсэтэ долгитой болоодхидог гү? Хай, магадгүй ха даа. Үнэхөөрөөшье.... Бүхэли зундаа гэрэйнгээ хойто тээхи сэсэрлиг соо һажаһан унтаһан хоёрой хоорондо һууjа үнгэргэһэн Бэшүүр нютагай Пурбо гэжэ нэрэтэй пенсионер үбгэн үсэгэлдэр ээм дээрээ нэгэ бүхэли мэшээг үргэнхэй юумэ гурбадахи дабхар өөдэ амилангүй шахуу жүдхэжэ ябаба бшуу. —

— Энэ хүндэ юу үргэлөө гээшэбта? Туһалалсахам .гү?— гэхэдэм, урдаһаам халта хараад, миһэд гэжэ;

— Бараг ааб даа. Энэшни хартаабха бэшэ, һамар... Намай һамар даахагүй гэжэ һанаа гүш? Хойш,—гэбэл даа.

Һамар... Мүнөө жэлдэ ургасань урда жэлнүүдэйхиһээ жэшээгүй һайн гэһэн уряал үгэ таранхай. Улаан-Үдын дэлгүүр дээгүүр үлэ мэдэг алхалаа һаатнай, булан тохой бүхэнһөөнь хуураһан һамарай хонишу үнэр хамарыетнай сорьёжо зобоохол. Ой тайгын олон амитан одооншье жарло шубуун, эреэн нюргата жэрхэнүүд жабжаараа дүүрэн амтан һамар сүмэнхэй эшээнүүд, уурхайнууд тээшээ урилдан гүйлдэжэ ябана ёһотой. Хэшэгтэйл даа, намарнай!

Үбэл болотор үшөөл үды хаш. Үдын голой хойто, урда бэеын шобхо үндэрнүүд тээшэ һарабшалан, һарабшалан харахадам, ногоон зандаал. Али нэгэ тээнь мүнөөхил сагһаа урид сайһан һаншаг харагдагша аа гү гэһэм, үгыл аад, үгы... Ногоон зандаа. Һүниндөө яһала янгинама гэхээр хүйтэн хонобошье, үдэрынь али тухай игаабариб! Гүгаарайм шалбаагууд соохи шэлдэл нимгэн мүльһэн мүнөө һайлан хайлаад, уурал бааяхадажа байна. Бээрэнги хүхэ бухашье хөөрүү дуутай болоо. хайшаашьеб ниидэжэ ошоод, һайхасаанаа дахууланхай ерэбэ ха. Тэдэ хоюулаа борбилоонууд мэтээр согсойлдон һуунхай, ногоохон салир хушуугаа холбон, хүйтэн уһа һороно. Харин тэнгэреэр ганса бэшэ, хэдэн хушууруһан һүрэгүүд болонхой галуунууд ганганалдан зэлэ татана. Гүгаарайм ямаршьеб ойлгогдошогүй яншама мэдэрэлһээ юуншье үлөөгүй. Сэдьхэлдэм эгээл иимэ намарай үдэр мэтэ тунга, сэлмэг.

«Баяртай һайн дулаан орондоо хүрэжэ ошогты! Хойто хабар дахинаа уулзатараа баяртай!» — гэжэ зэлэ татагша һүрэгүүдэй хойноһоо хашхарха дурам хүрөө һэн.

А. ЖАЛСАНОВ.
Зурагынь Р. Абидуевай.

БУХА ЗЭМЭТЭЙ ААЛ?

Хүбшэ тайгата Тохорюугтын малшадай холын үбэлжөөнэй гүүртэдэ үндэр наһатай Сэрэнэй Тэхэ үбгэн бухануудые адуулдаг юм. Үшөө минии үхибүүн ябахада, тэрэ энэл ажалаа хэдэг һэн ха. Зунайнгаа амаралтада гэртээ ерэһэн малшадай үхибүүд ногоондо гаража, бухиндаһан бухануудай мүргэлдөө хаража жаргадаг һэмди. Үнгэрһэн дайнда баруун хүлөө орхижо ерэһэн энэ хүнтэй тэрэл үедэ танил болоһоч байгааб..

Энэ удаа ажалай хэрэгээр бага наһанайнгаа нютаг нугаар ябахадаа, он жэлнүүдэй амисхаалда дайрагдажа. буурал сагаан толгойтой болоһон хуушанайнгаа танил Тэхэ үбгэнтэй уулзаха азатай байбаб. Гэртэнь орожо, халуун сай уужа һуухадаа, энэ тэрэ һониноо хөөрэлдэбэбди.

— Бухануудаа адуулһаарби гаа Энээхэн зүүн гарни бури муудашоо. Аса гармууршье үргэжэ даахаяа болёо,—гээд. Тэхэ үбгэн гарайнгаа сарбуу эльбэсэгээн һууна.

—Юун энэ зүүн-баруун гар гээбши? Өөрөө эндэ зэмэтэй бэлэйш,— гэжэ хэлээд, Нанзад хээтэй һууриһаа бодожо, аяга, табаг шэрээ дээрэ табиха зуураа, үгээ таһалдуулба.

-- Энэмнай дайн сэрэгтэ ябажа иимэ болсон гар бэшэ юм лэ,— гээд, Тэхэ үбгэн хүндөөр һанаа алдажа, хармаан сооһоо хамарай сэбэр аршуул гаргаад, хүлэрөөгүй духаяа аршаба. Удаань бодолгото болонгёор нам тээшэ шэртэбэ.

— Хөөрыш. Юугэ хүлеэгээ хүмши?..

— Хүлеэ нэгэ бага. Хөөрэгдэхэ. Түрүүн тамхилһуу.— гэжэ хэлээд, үбгэн гааһаяа гаргаба.— Та тиихэдэ үшөөл багахан ябаат. Тиихэдэ манай гүүртэ дээрэ мүргэлдэг улаа малаан буха бии һэн. Тэрэ шолмсшни намһаа бэшэ хүниие бэедээ дүтэ хүргэдэггүй байһан юм.

— Тэрэниие мяхан болгожо, амбаарта оруулха гэлсэхэ, тэд һайн үүлтэрэй байһан хадань орхидог юм һэн гээбы,— гэжэ гэрэй эзэн эхэнэр сай аягалан дуугарна.

— Хөөрөөем бү таһалдуулыш. Хайшан гэнэ гээшэбши? Энэ зангаа орхи! Тиихэдэ бороотой нэгэ үдэр дайнда сугтаа ябаһан нүхэрни айлшаар ерэбэ гээшэ. Уулзаһан хоёр хатуу харые барибабди. Нэгэнэй һүүлээр хоёрдохи шэл һалаба. Тэрэ үедэ тогооной нэрэмэл архи элбэг лэ байһан шуу. Яһалал уулган болобо, —гэнэ Тэхэ үбгэн.

...Нилээд халамгайхан болонхой Тэхэ үбгэн: «Бухануудаа эдеэлүүлхэм. бэлшээридэнь гаргахам»,—гээд, шэрээгэй сааһаа бодоо һэн ха. «Һуугыш, би ошоод ерэһүү»,—гэжэ һамганайнгаа хэлэхэдэ, үгыень дуулаха бэшэ. «Һогтуушье һаа, өөрөө ошохоб. Улаа малаан намһаа бэшэ хэниие танихаб?»—гээд, хура бороодо орожо. һалхи шуурганда үлеэлгэһэн борсхон жэбхүүнээ хэдэрээд, газаашаа гараһан байгаа.

— Нэгэ хэды сагай үнгэрөөд байхада, шабар шабха болошоһон, үбшэнһөө муухайгаар ёолоһоор, ёгшоһоор, баруун гараараа нүгөөдэ гарайнгаа сарбуу тэзглэн баринхай юумэн гэртээ орожо ерэбэл даа...— гээд, Нанзад хээтэй үшөө нэгэ аяга сай бидэндэ дурадхаба.

..Сүлөөдэ гараха болоһон Улаа малаан сарай доро. хашаа соо хүнэй харагдахада, агаар унхидан, аалиханаар бурхирбэ. Бараглахада, эзэнээ таниһан хэбэртэй. Харин хажуудань хүрэжэ ерэхэдээ, ондоо хүн шэнгеэр һанагдаба. Урдань үзэгдөөгүй, ямаршьеб даа, танил бэшэ үнэр гутана. Үзэлгүй үнэр унхидан абаһан буха хүлзэжэ, үб улаан нюдэнүүдээ үзүүрлэн, муухай шангаар бурхироод, урда хоёр хүлөөрөө газар һэешэн, мантан томо толгойгоо һэжэрхэдээ, хамарайнь дүрын уялаа тайлаха гэжэ байһан эзэнэйнгээ гарай сарбуу эбэрээрээ хуха олижорхёо бшуу.

Ушарынь гэхэдэ, мүргэдэг тэрэ улаан малаан буханъ архиин үнэртэ огто дурагүй байгаа юм шуу.

Геннадий БАДМАЕВ.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. Мүрысөөндэ хабаадагшын үгэ. «Шухала захяа»— В. Шумиловай статья. «Агропромышленна комплексын барилга дээрэ»—М. Сутуринай статья.

Хоёрдохи хуудаһанда. Партийна ажабайдал: тоосоон ба һунгалта. «Түрүү зэргэдэ» — С. Гуровай статья.

Гурбадахи хуудаһанда. «Үүлэнэй хоорондуур»— В Овчаровай статья. (ТАСС). Хилын саана.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Хүн гээшэ бүхэли дэлхэй, одо мүшэн»—Н. Хосомоевой статья. Мэдээсэлнүүд, соносхолнууд.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ 23. редактор — 2 50-96. приемная — 2 54 —54 зам редактора — 2 68.08 зам редактора — 2 62 62 отв. секретарь — 2-50 52 секретариат — 2 66-76. отделы: партийной жизни — 2 34 05 пропаганды — 2-56 23 промышленности и строительства — 2-61-35 сельского хозяйства — 2 64 36. 2 63-86 советского строительства и быта — 2-69-58 культуры и школ — 2 60-21. 2 57 62 информации — 2 60-91 переводов — 2,54-93. писем и селькоров — 2 67-81, корректорская — 2-33-61 выпускающие — 2 35 95 отдел объявлений — 2-65-54

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина
Н-04652 Заказ № 243. Индекс